

Vogelkundig onderzoek op Nieuw Guinea in 1828

Terugblik op de ornithologische resultaten van de reis van Zr. Ms. Korvet *Triton* naar de zuid-west kust van Nieuw-Guinea

G.F. Mees

Mees, G.F. Vogelkundig onderzoek op Nieuw Guinea in 1828. Terugblik op de ornithologische resultaten van de reis van Zr. Mr. Korvet *Triton* naar de zuid-west kust van Nieuw-Guinea. Zool. Bijdr. Leiden 40, 30.xii.1994: 1-64, fig. 1-8, colourpl. 1-12.— ISSN 0459-1801/ISBN 90-73239-39-7. G.F. Mees, (voormalig conservator afdeling Vogels van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden), 31 West Street, Busselton 6280, W.A., Australia.

Key words: Aves; New Guinea; distribution; *Triton*.

The ornithological results of the journey with the vessel *Triton* in 1828 are re-assessed.

Inhoud

1. Woord vooraf	3
2. Inleiding	3
3. De reis	5
4. Verzamelingen	13
5. Systematische lijst	18
6. Onjuiste opgaven	43
7. Wetenschappelijke resultaten	44
8. Verantwoording der illustraties	46
9. Noten	47
10. Literatuur	51
11. Persoonsregister	55
12. Kleurenplaten	56

1. Woord vooraf

Twee factoren hebben geleid tot de samenstelling van deze historische bijdrage. De eerste is dat ik, bij mijn onderzoek aan vogels van Nieuw-Guinea, geregeld materiaal in 1828 verzameld door de leden der Natuurkundige Commissie in handen kreeg, en het ook nodig had, voor het oplossen van zoogeografische en nomenclatorische problemen. De tweede is de aanwezigheid van een map met verschillende destijds door de tekenaar Pieter van Oort vervaardigde aquarellen. De kans er enkele van te publiceren leek mij te mooi om voorbij te laten gaan.

2. Inleiding

Met het faillissement van de Vereenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) in 1798, waarbij de schulden en bezittingen van dit handelslichaam door de Staat, de Bataafsche Republiek, werden overgenomen, kreeg deze voor het eerst de rechtstreekse verantwoordelijkheid voor de Oost-Indische koloniën. Door de labiele internationale toestand (de Napoleontische oorlogen), werd in de eerste jaren, en in de daarop volgende van het Koninkrijk Holland (1806-1810), de aandacht opgeëist door organisatie en versterking van het bestuur en van de verdediging (Maarschalk H.W.

Daendels, Gouverneur-Generaal van 1807-1811), terwijl begrijpelijkerwijs de aandacht voor wetenschappelijk onderzoek achter bleef. In 1810 werd Nederland bij Frankrijk ingelijfd, en spoedig daarop werden de koloniën door Engeland bezet.

Na het herstel van de Nederlandse onafhankelijkheid onder Koning Willem I en de teruggave der Oost-Indische koloniën door Engeland, pakte de regering van het nieuwe Koninkrijk het natuurwetenschappelijk onderzoek der koloniën krachtig aan. Reeds in 1815 werd, in het gevolg van de juist benoemde Commissaris-Generaal, vanaf 1819 Gouverneur-Generaal, G.A.G.P. Baron van der Capellen, Prof. C.G.C. Reinwardt naar Nederlandsch-Indië uitgezonden, met de niet geringe opdracht onderwijs, gezondheidszorg, landbouw, nijverheid en wetenschappelijk onderzoek te organiseren.

Terwijl Reinwardt nog in Indië was, vonden in het moederland verdere ontwikkelingen plaats. Bij Koninklijk Besluit van 9 Augustus 1820 werd opgericht 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie met aan het hoofd C.J. Temminck, een der beroemdste zoölogen van zijn tijd (met name een groot kenner van vogels en zoogdieren), en bovendien iemand die doorzettingsvermogen paarde aan een beminnelijk karakter en die, als Amsterdams patriciër, goede contacten onderhield met invloedrijke personen in de regering. Het initiatief tot oprichting van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie is van Temminck uitgegaan, waarbij de omstandigheden medewerkten. Temminck's brief (gedateerd 17 Juli 1819) aan A.R. Falck, Minister van Onderwijs, Nijverheid en Koloniën, waarin deze plannen naar voren worden gebracht, volgde op een persoonlijk gesprek tussen de beide heren, dat enkele dagen eerder had plaats gevonden. Temminck's brief is van een openhartigheid, zoals alleen tussen oude vrienden kan bestaan (noot 1). Het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie ontstond uit de samenvoeging van verschillende reeds bestaande verzamelingen: 's Lands Kabinet van Natuurlijke Historie te Amsterdam, het Kabinet van de Leidsche Hoogeschool, waaraan enkele jaren tevoren was toegevoegd het uit Parijs teruggebrachte deel van het voormalig Stadhouderskabinet, en Temminck's zeer belangrijke privé verzameling. Het is niet onbegrijpelijk dat S.J. Brugmans, hoogleraar aan de Leidsche Hoogeschool en beheerder van het academisch kabinet, andere opvattingen had dan Temminck. Toen Brugmans echter, op 22 Juli 1819, onverwacht stierf, was de weg vrij geworden voor de verwezenlijking van Temminck's plannen. Falck (in Colenbrander, 1913: 227) tekende hierover aan: „De naaste aanleiding tot dezelve was het overlijden van Brugmans, dat dus misschien in dit bijzonder opzicht niet zoo zeer tot schade der wetenschappen gestrekt heeft“(!).

Het is duidelijk dat zonder de steun van een natuurhistorisch museum, waar de in het veld gemaakte verzamelingen en aantekeningen verder konden worden verzorgd en uitgewerkt, het veldonderzoek weinig zin zou hebben gehad.

Nog voor het einde van datzelfde belangrijke jaar 1820 werd overgegaan tot de uitzending van twee jonge, maar hoog gekwalificeerde onderzoekers: Dr. H. Kuhl en Dr. J.C. van Hasselt, plus de preparateur G. van Raalten en de tekenaar J. Keultjes: het begin van de z.g. Natuurkundige Commissie, hoewel deze naam pas enkele jaren later een officiële status kreeg. Het Koninklijk Besluit betreffende de uitzending, van 29 April 1820, ging nog vooraf aan dat betreffende de oprichting van het museum.

Zoals Falck heeft verklaard, was Temminck de drijvende kracht achter de Natuurkundige Commissie: aan hem is het te danken: „dat de belangstelling aanvankelijk door de Regeering voor dit werk betoond, niet langzamerhand kwam te verflauwen“. Onder zijn leiding ontwikkelde het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie

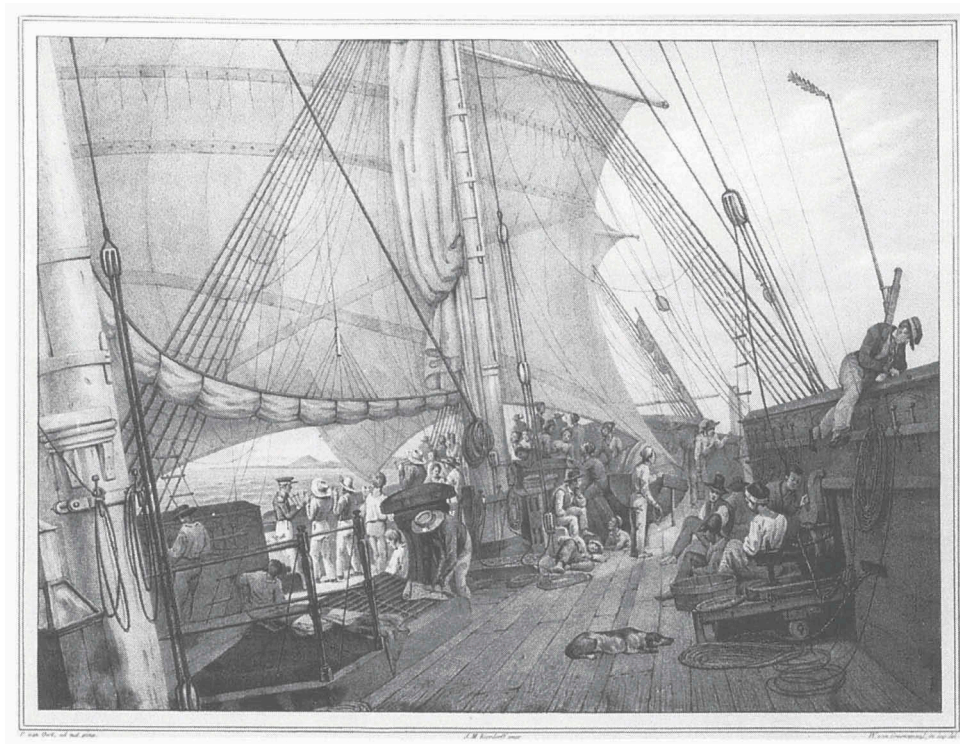

Fig. 1. Een gedeelte van het dek van de *Triton* tijdens de reis naar Nieuw-Guinea.

zich in weinige jaren tot een der belangrijkste instellingen, zo niet de belangrijkste, op dit gebied ter wereld (noot 2).

Ondanks de hoge sterfte der leden, waarvan slechts een enkeling overleefde en het vaderland terug zag, bloeide de Commissie, versterkt door steeds nieuwe uitzendingen van enthousiaste jonge natuuronderzoekers, gedurende dertig jaren, en werd tenslotte bij Koninklijk Besluit van 17 April 1850 ontbonden.

3. De reis

Een der belangrijkste reizen, die de leden der Natuurkundige Commissie hebben gemaakt, is wel die aan boord van Zr. Ms. Korvet *Triton* naar het toen nog vrijwel onbekende Nieuw-Guinea.

De rechtstreekse aanleiding tot de reis van de *Triton*, onder commando van Kapitein-Luitenant ter Zee J.J. Steenboom, was niet een wetenschappelijke, maar een politieke: de opdracht een versterking aan te leggen, en aldus het bezit van de kust van Nieuw-Guinea aan het Nederlandse Gouvernement te verzekeren (noot 3).

Intussen omvatte de instructie ook uitdrukkelijk het doen van natuurwetenschappelijk onderzoek in het praktisch onbekende Nieuw-Guinea. En zo ontvingen de vijf leden van de Natuurkundige Commissie opdracht zich onverwijld van Java naar Makassar te begeven, aan boord van het koopvaardijship *Minerva*, en daar over te stappen op de reeds op de reede liggende Korvet *Triton*.

De Natuurkundige Commissie bestond uit de volgende personen: Dr. H.C. Macklot, leider en mineraloog; G. van Raalten, secretaris, kassier en assistent-tekenaar; P. van Oort, tekenaar; S. Müller, „anatomist“ en A. Zippelius (of Zipelius), kruidkundige (noot 4). Er was bovendien op Java aangenomen hulp-personeel (zie de volgende alinea's), en wel 14 personen. Reeds op het eerste gedeelte van de heenreis maakten deze mensen zich nuttig. De *Minerva* deed, langs de kust van Java oostwaarts varende, de plaatsen Tegal, Semarang en Soerabaja aan: „Het schip was met menschen en goederen zoo allerverschrikkelijkst opgevuld, dat het niet mogelijk was, de geweren en andere behoeften te bekomen, om op deze twee plaatsen (Tegal en Semarang) iets te kunnen doen; eerst te Sourabaya hebben wij het noodige bekomen en ook zoodra wij aan wal waren, onze jagers, slangendooders, en kapelenvangers op de jacht gezonden“ (Macklot, MS).

Op 15 Maart lichtte de *Triton* het anker en voer, via Bonthain en Boeton, naar Ambon, dat de 29ste werd bereikt. Te Ambon kwam de Regeringscommissaris A.J. van Delden aan boord, die belast was met de leiding van de operatie. Ook werd een detachement soldaten ingenomen, onder commando van Luitenant J. Schrijber, alsmede de bijbehorende gezinsleden. Bovendien een aantal dwangarbeiders (over welke dadelijk meer). Het zal duidelijk zijn dat er aan boord een flinke overbevolking ontstond (noot 5); „konijnen, varkens, geiten, schapen, ganzen, eenden, kippen, katten, honden, en de duivel weet al wat voor snuisterijen meer. In een woord, de *Triton* gelijkt een volmaakte Ark“ (van Raalten, MS 1).

Wie de steendruk bekijkt die op de reis is vervaardigd (fig. 1) zal stellig de indruk krijgen van een idyllische reis op een kalme zee in de Tropen, doch de schijn kan bedriegen, want zo is het niet helemaal geweest. Voor de Natuurkundige Commissie begonnen de problemen al voor het vertrek van Java, toen aan de meeste der inmiddels geoefende Javaanse werklieden en jagers, de moed bleek te ontbreken de commissieleden op de grote zeereis te vergezellen, zodat ongeoeffend personeel moest worden aangemonsterd. De enige geoefende jager die hen trouw was gebleven, en hen vergezelde, sloeg op de heenreis over boord en verdronk.

De idyllische tekening geeft ook geen idee van de opstand die was uitgebroken onder een zeventigtal zich aan boord bevindende ballingen, bestemd voor Banda, die ten doel had de gehele scheepsequipage te vermoorden (inclusief de leden der commissie). Door de dood van twee belhamels was men er ternauwernood in geslaagd om „dezen woedenden hoop“ ten onder te brengen (noot 6).

Op 21 April 1828 vertrok de korvet, vergezeld van de schoener *Iris*, van Ambon. Vier dagen later, op de 25ste, werd Banda binnengezeild; daar bleef men een paar dagen liggen, in de eerste plaats om nog enige duizenden ponden rijst in te nemen. En die avond: „werden het geheele état major en alle passagiers bij den waarnemenden Resident ter tafel genoodigt en bij die gelegenheid plan gemaakt om den volgenden ochtend een togtje naar Groot Banda, dat aan de overzijde van de baai gelegen is, te doen, bij welke gelegenheid wij dan profiteerden van de jacht op alles wat de natuur opgeeft, en de schoone nootemuskaattuinen welke dat rijke Banda zoo menigvuldig oplevert bewonderden. Den volgenden dag werden wij bij onzen vriendelijken gids, den Hoofdadmirateur van Banda, uitgenoodigt om te dineeren, Het ging dien avond bijzonder vrolijk in zijn werk, vele conditiën werden op onze aanstaande Expeditie en het welslagen van dien, gedronken“ (van Raalten, MS 2). Een plan om de volgende dag de Vuurberg (Goenoeng Api) te beklimmen, kon helaas niet doorgaan, daar de wind uit de verkeerde richting woei. De ene dag die

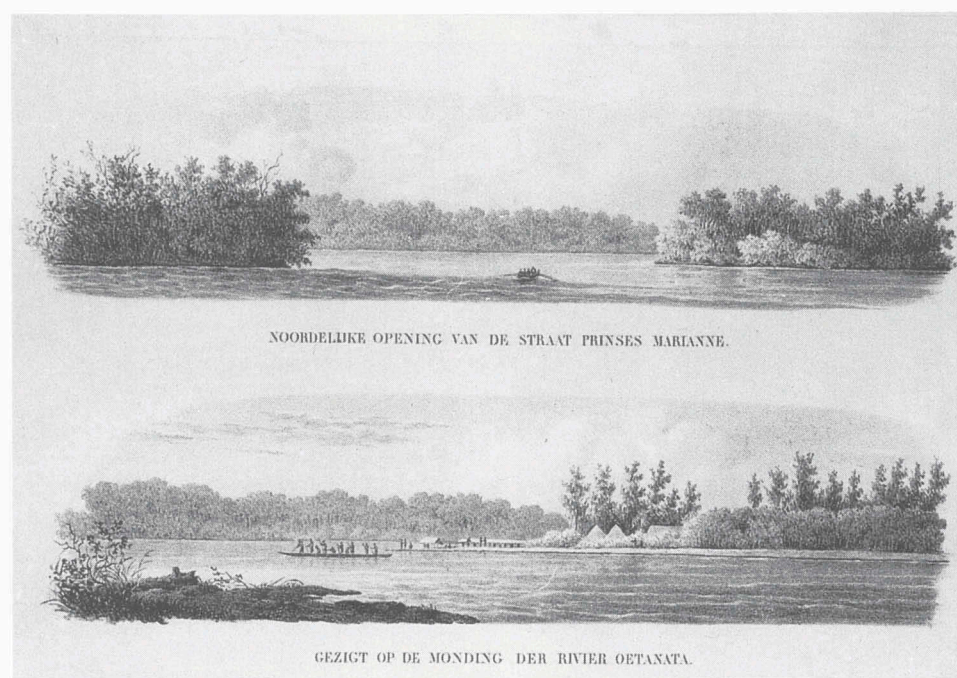

Fig. 2. Gezicht op de Prinses Marianne Straat en de Oetanata Rivier.

op Groot Banda aan de jacht kon worden gewijd, leverde drie nieuwe vogelvormen op, namelijk *Rhipidura rufifrons squamata* S. Müller, *Zosterops chloris* Bonaparte en *Myzomela sanguinolenta boiei* (S. Müller); twee bleken later een ruimere verspreiding te hebben, de laatste is de enige endemische vogelvorm van de Banda Eilanden. De type-exemplaren van deze vormen bevinden zich nog in de verzamelingen van het RMNH. Op de 29ste werd de reis naar Nieuw-Guinea voortgezet. Dat men in de tijd van de zeilschepen geduld moest hebben, blijkt uit het feit dat na een lange en aller-moeilijkste tocht, tussen de Zuid-Oost en de Aroe-eilanden, pas op 21 Mei de ingang van de Dourga-Rivier (thans de Prinses Marianne-Straat) werd bereikt, waar men voor anker ging, met grote verwachtingen.

Er was een reden, waarom men bij het zoeken naar een plaats voor het vestigen van een militaire post zo ver oostelijk was gegaan. De meer westelijk gelegen streken werden namelijk geregeld door handelaren uit de Molukken (Ceram en Goram) bezocht, en de ervaring had geleerd, dat deze zich door rechtstreekse contacten tussen de overheid en de bevolking van Nieuw-Guinea in hun bestaan als tussen-handelaren bedreigd voelden, en dus alles deden om de bevolking tegen de „Kompenie” op te zetten (noot 7). Daar de middelen gering waren, zodat slechts een kleine, zwak bezette post kon worden ingericht, lag het voor de hand dat gezocht werd naar een plaats waar de bevolking goed gezind was. De twee jaar tevoren door Zr. Ms. Brik *Dourga*, onder bevel van Lt. ter Zee D.K. Kolff, ontdekte vermeende riviermonding, Dourga-Rivier genoemd, leek daarom een geschikte plaats (noot 8). Intussen had men niet de beschikking gekregen over Kolff's journaal. Dan was in elk geval de reis niet in de Zuid-Oost moesson ondernomen, een voor zeilen naar de

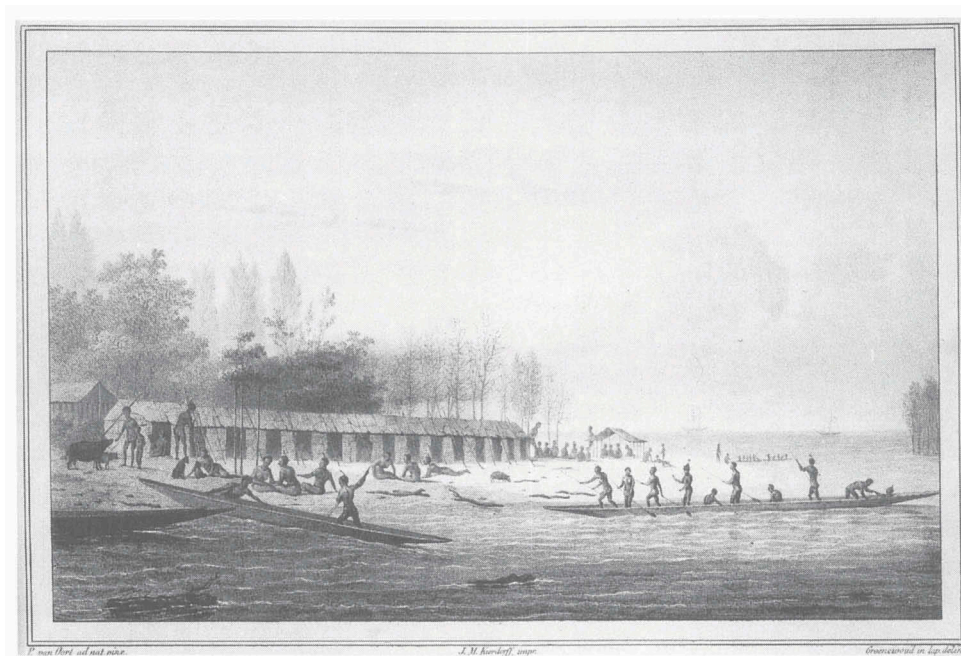

Fig. 3. Dorp aan de monding van de Oetanata rivier.

Zuid-West kust van Nieuw-Guinea totaal ongeschikt jaargetijde.

In gedachten moet worden gehouden, dat de eerste opdracht van de *Triton* betrof de vestiging van een militair steunpunt. Al spoedig bleek dat de Dourga-Rivier niet geschikt was „dewijl het land daartoe te laag en te moerassig was, en, bij hoog water, voor het grootste gedeelte overstromd werd”. Na meer dan tien mijlen de vermeende rivier te zijn opgevaren, keerde men om, daar er ook reeds gebrek aan drinkwater was, en „daar het onmogelijk de meening van het Gouvernement kon zijn, om eene sterkte binnen 's lands te vestigen”. Bovendien had men een vrij sterke aanval van wilden op de sloep te doorstaan, waarbij enige officieren en matrozen door pijlen gewond werden. Dit werkte uiteraard ook niet inspirerend. Zo miste men de ontdekking dat de vermeende Dourga-Rivier helemaal geen rivier was, maar een zeestraat, die Frederik-Hendrik Eiland van het vasteland van Nieuw-Guinea scheidt. Deze ontdekking bleef derhalve voorbehouden aan de oorlogsschoeners Postillon en Sireen, die de straat in 1835 door voeren. Daar de datum (9 Mei) waarop zij de uitgang bereikten samenviel met de verjaardag van „'s Konings eenige Dochter, de niet minder beminnelijke, dan innig geliefde Prinses Marianne”, werd besloten de zeestraat Prinses-Marianne-Straat te noemen (noot 9).

Na de mislukte verkenning van de Dourga-Rivier, zetten de beide schepen, op 27 Mei, koers in noord-westelijke richting, langs de lage kust van Nieuw-Guinea. De weersgesteldheid maakte landen moeilijk, terwijl volgens Müller (1840: 31): „het tevens den chef der expeditie aan genoegzamen onderzoekingslust ontbrak, om iedere gelegenheid te baat te nemen, die ons welligt het land en deszelfs bewoners

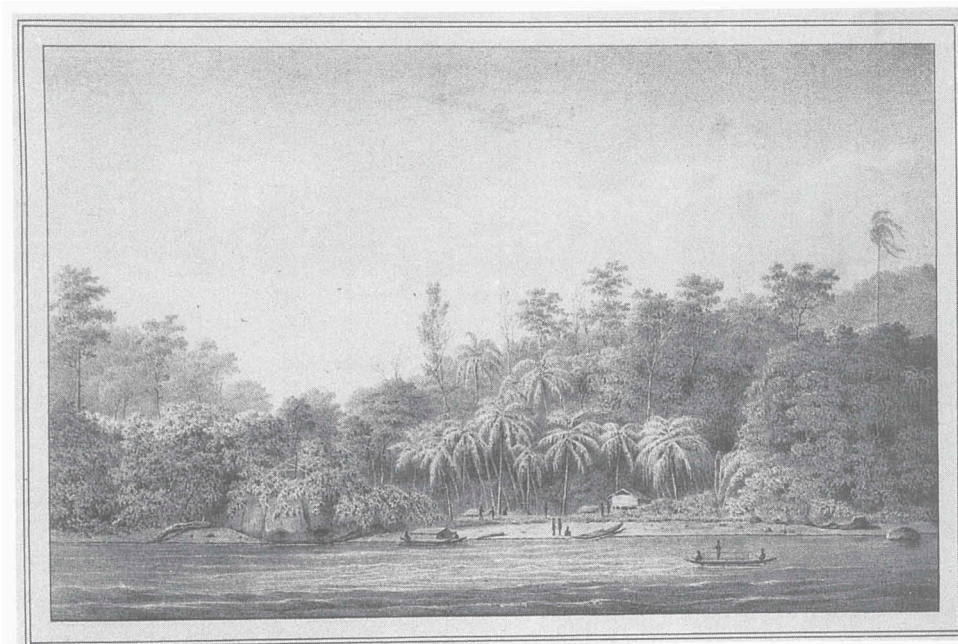

Fig. 4. Gezicht op het eiland Aidoema.

van naderbij hadde kunnen doen kennen". Men kan zich de frustratie van een jong en energiek natuuronderzoeker wel voorstellen, gedoemd werkeloos te blijven in zicht van het Beloofde Land. Daar tegenover staat dat Kapitein Steenboom waarschijnlijk andere prioriteiten had en dat ieder het erover eens was (ook Macklot, de leider van het groepje natuuronderzoekers), dat ondiepten en branding landen op de meeste plaatsen uiterst riskant maakten. Voeg daaraan nog toe de slechte staat waarin de schepen verkeerden, en het gebrek aan onderzoekingslust van Kapitein Steenboom is niet helemaal onbegrijpelijk. Overigens was het doen van, en steun verlenen aan, wetenschappelijk onderzoek uitdrukkelijk in zijn opdracht begrepen.

Het eerste sterfgeval onder de Europeanen deed zich voor op 30 Mei; het betrof een zekere flanker Gr..., die tot het voor Nieuw-Guinea bestemde detachement behoorde. Hij had tevoren als leraar bij een hervormde gemeente in de provincie Friesland gestaan, „en was door een menigvuldig gebruik van sterken drank tot den rang van soldaat nedergedaald" (Modera, 1830: 44).

De aan boord aanwezige tolken spraken van een rivier geheten de Oetanata, waarheen thans koers werd gezet. De monding werd bereikt op 3 Juni, en hier op 136°55' OL en 4°51'30" ZB gingen de schepen voor anker. Volgens zeggen der tolken zou deze rivier veel door Cerammers bezocht worden (blijkbaar was dat nu geen bezwaar meer?), „doch ook deze plaats kwam ons ongeschikt voor, dewijl voor dezelve eene bank ligt, waarop eene geweldige branding staat; zoodat geen schip met mogelijkheid de rivier kan binnen komen, en er aldaar ook geen veilige ankerplaats is. Wij hebben hier geene menschen aangetroffen" (Macklot, 1829: 300). Wel

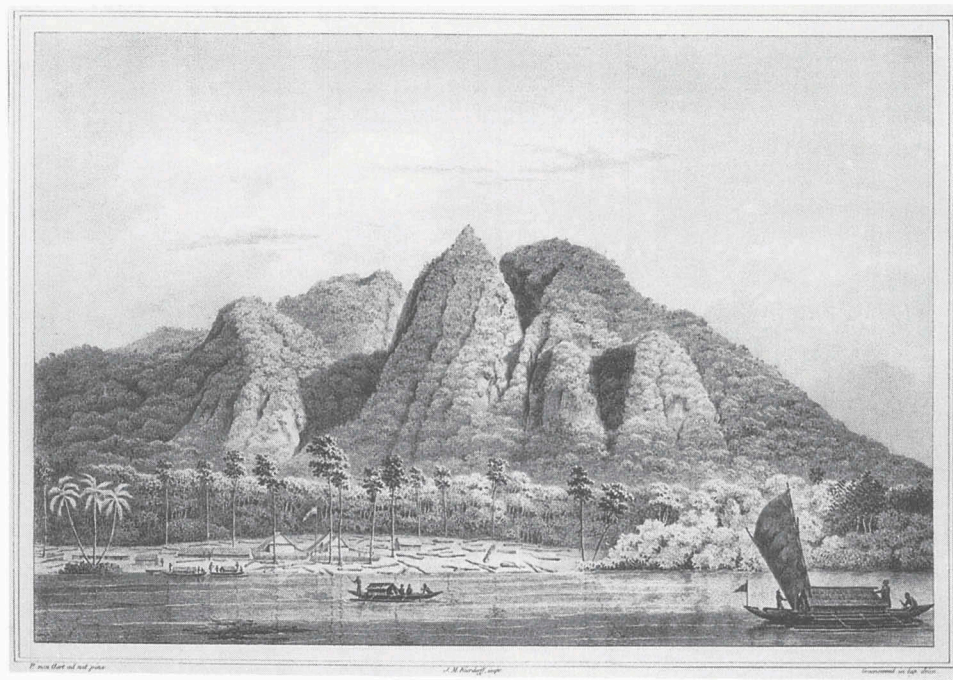

Fig. 5. Gezicht op Merkusoord, met op de achtergrond de berg Lamantsjieri.

werd er enig opnamewerk verricht. Zoologisch materiaal is hier bij mijn weten niet verzameld.

Op 9 Juni ging men weer onder zeil, en reeds na enkele uren werd contact gemaakt met prauwen met Inlanders, die vertelden dat de pas verlaten riviermonding niet die van de Oetanata was, en dat de echte Oetanata westelijker was gelegen. Dankzij vijf man die als loodsen aan boord werden genomen, werd de 11e de monding van de echte Oetanata Rivier bereikt, op $136^{\circ}9'20''\text{OL}$, en $4^{\circ}32'20''\text{ZB}$ (noot 10). De bevolking hier was zeer vriendelijk, en het zag ernaar uit dat kleine schepen de riviermonding bij hoog tij wel zouden kunnen binnen lopen. Er werd dus een grondig onderzoek gedaan naar de mogelijkheden hier de militaire post te vestigen, doch: „tot het oprigten van een Etablissement werd de grond zoo geheel ongeschikt bevonden, dat aan hetzelfde niet te denken was”.

De leden der Commissie zaten gedurende de tien dagen van het verblijf hier niet stil. Zoals te verwachten viel van een riviermond met een zandstrand en slikken, werden in het bijzonder steltlopers verzameld, trekkers van het Noordelijk Halfrond.

Gezien het gevorderde seizoen (11-22 Juni), is het opmerkelijk hoeveel noordelijke wintergasten er te Oetanata werden aangetroffen, t.w. *Pluvialis squatarola*, *P. dominica*, *Charadrius mongolus*, *C. leschenaultii*, *Numenius phaeopus*, *Tringa hypoleucos*, en *Calidris ruficollis*.

Op de 22ste zetten de beide schepen hun tocht in noord-westelijke richting voort: “Het land begon nu hoe lang zoo meer bergachtig te worden en in de binnenlanden bespeurden wij van tijd tot tijd wanneer de lucht helder was zeer hoog gebergte,

zelfs zoo hoog dat wij ons (door middel van goeden verrekijkers) verbeeld hebben sneeuw op dezelve te zien" (Van Raalten, MS 2). Op 28 Juni werd het eiland Aidoema bereikt, bij de ingang van een ruime baai, waar het mogelijk bleek een redelijk goede ankerplaats te vinden. De inboorlingen hier waren niet, zoals de vroeger geziene, naakt, maar min of meer gekleed, en spraken „zeer gemakkelijk de Ceramsche taal". Zij waren goed gezind en behulpzaam bij het aanwijzen van goede anker- en ligplaatsen en het zoeken van een geschikte plaats om de versterking aan te leggen. Op 4 Juli werd deze gevonden; de zoektocht was tot een einde gekomen: hier zou de sterkte worden aangelegd, aan het noordelijke uiteinde van de baai, in het landschap Lobo, rondom door bergen ingesloten, en tegen alle winden beveiligd. De baai werd, naar de korvet, de Tritons-baai gedoopt. „Aan de westzijde van de inbogt ligt de berg *Lamantsjirie*, 2650 voeten (Amsterd.) hoog, welks voet vlak uitloopt. Hier is het Etablissement gevestigd, en het land van *Nieuw-Guinea* van het zuiden tot het noorden, op den 24 Augustus, in naam Zijner Majesteit den Koning der *Nederlanden*, in tegenwoordigheid van eene menigte inlanders met hunnen *Kajaks* (opperhoofden), welke zich bij die gelegenheid eenen sterken roes aanzetteden, in bezit gekomen". De drie „Koningen" van de districten Lakahia, Namatotte en Merkusoord of Lobo (wier positie wel niet zo verheven zal zijn geweest als deze titel zou doen verwachten), hielden aan de plechtigheid nog meer over (behalve een kater); zij werden bevestigd in hun rangen, en elk kreeg: „eene roodlakensche kabaaï, en eenen stok met grooten zilveren knop, waarop het Nederlandsche wapen gesneden was. — Ieder ontving zijne aanstelling op schrift, en behoorlijk van een zegel voorzien, en de drie roodrokken werden aan eenen maaltijd toegelaten die ons in het fort wachtte, en gedurende welken eenige toasts werden gedronken.... Onze vrienden roodrokken, die niet in gebreke bleven om trouw elke conditie mede te drinken, werden zoo vrolijk en zoo hartelijk, dat elk, die maar onder hun bereik kwam, zich eene teedere omhelzing moest laten welgevallen" (Modera, 1830: 140-141).

De datum van de officiële inbezitneming was niet willekeurig gekozen, want 24 Augustus was de verjaardag van Z.M. Koning Willem I, zodat er aanleiding was tot dubbele feestvreugde. Veel eerder had trouwens niet gekund, daar eerst het fort gebouwd moest zijn, en de vlaggestok opgericht, om de plechtigheid enigszins indrukwekkend te maken. Onmiddellijk na het hijsen van de vlag begon de *Triton* het Koninklijk saluut van 101 schoten, dat door de Siwa, de Iris en het Fort du Bus gezamenlijk werd voltooid (noot 11).

Men vraagt zich af wat het vlag-hijsen door koloniale mogendheden, zoals vooral in de tweede helft der vorige eeuw in zwang was, voor indruk maakte op de geannexeerde bevolkingen. Hier is het duidelijk: er was alle aanleiding er een leuk feest van te maken en zich een roes te drinken. Geen wonder, dat: „de drie Radja's alsook de mindere hoofden allen zeer vereerd scheenen onder de bescherming van de Nederlandsche Vlag te mogen staan" (Van Raalten, MS 2). De betekenis die de Nederlanders aan de plechtigheid hechtten, zal de bevolking volkomen ontgaan zijn, en was ook eigenlijk irrelevant: de aangelegde sterkte moest immers al zeven jaar later worden verlaten, en nadien heeft het Nederlandse bestuur zich nauwelijks meer doen gelden.

Het verblijf van de *Triton* te Lobo duurde bijna twee maanden, want de bemanning moest hulp verlenen aan het detachement bij het bouwen van het fort (Fort du Bus): enkele houten gebouwen, omgeven door een vierkante dubbele pallisade. De plaats zelf werd Merkusoord genoemd. Ik geloof niet dat er ooit rond het fort een

Fig. 6. Het Fort Dubus te Merkusoord.

echte nederzetting is ontstaan, al toont een der afbeeldingen enige hutten en barakken buiten de omheining, zodat de namen Fort du Bus en Merkusoord vrijwel synoniem waren (noot 12).

De commissie-leden hebben zich het lange verblijf te Lobo zeer ten nutte gemaakt. Vanzelfsprekend werden hier de grootste en belangrijkste verzamelingen verkregen. Er werd niet alleen op het vasteland verzameld, maar ook op het aan de overkant van de Triton-Baai gelegen eiland Aidoema.

Niet dat de omstandigheden optimaal waren. Dat bewijst al het feit dat er, van de in totaal 170 man, in deze periode twaalf stierven. Van de 17 officieren waren er op zeker ogenblik 14 ziek. Was het zó gesteld bij de officieren, dan valt te raden hoe het er bij de militairen van lagere rang uitzag.

Volgens het oordeel van de Heren Macklot (die naast geoloog ook medicus was), Ovink (Chirurgijn-Majoor van den derden rang) en Van Dura (Chirurgijn der derde klasse): „was het omhakken van het bosch en het schoonmaken van den grond eene voorname oorzaak dezer ziekte, doordien de dampen, die te voren door de digtheid van de boomen en doordien de zon daar niet konde doordringen, niet naar boven stegen, thans in eene ruime mate uitvloeiden en zich rondom verspreidden” (Modera, 1830: 134). Een leuk kijkje op de stand van de medische wetenschap in die dagen: over de oorzaken van malaria (de „Febres intermittentes”), van typhus, van scheurbuik, was vrijwel niets bekend.

Macklot zelf (1829: 306-307) heeft over het verblijf te Lobo het volgende te vertellen: „Van den 4 Julij tot den 29 Augustus, gedurende welken tijd het Etablissement is opgerigt, hebben wij in de Tritons-baai moeten vertoeven, doch, helaas! noch

in onze, noch in andere vakken van Wetenschap datgene kunnen verrigten, wat wij zoo zeer gewenscht hadden. Het omkappen van het bosch, en het ontginnen van den grond hebben zoodanige nadeelige uitwasemingen ten gevolge gehad, dat wij en de geheele scheepsequipage door rotkoortsen zijn aangetast en velen zelfs het leven daarbij hebben ingeschoten. Tot overmaat van ramp hadden wij gebrek aan levensmiddelen en de noodige ververschingen, zoodat er voor de zieken niets te eten was, dan gezouten spek en rijst. Met onbruikbaar geworden sloepen, ontredderd zeiltuig en touwen, zulk een klein aantal dienstdoende mannen, dat er twijfel ontstond, of het schip daarmede zee zou kunnen bouwen, en met meer dan 80 man zieken aan boord, gingen wij den 29 Augustus onder zeil, ... en kwamen den 5 September, 's avonds, in de baai van *Amboïna* ten anker.

Ook op *Amboïna* hebben wij ditmaal maar zeer weinig kunnen uitrigten, eensdeels, omdat de meesten onzer, en ook onze bedienden, de overblijfselen van de Nieuw-Guineasche ziekten naar hier hadden medegebragt, en met zuchtige ledematen, puisten en huidziekten gekweld waren; anderdeels, omdat het weder, gedurende al den tijd, dien wij op *Amboïna* geweest zijn, zoo slecht was, dat het zelfs voor gezonden ongeraden, ja ondoenlijk zoude geweest zijn, het huis te verlaten".

Dadelijk na aankomst te Ambon werden er 62 zieken naar het hospitaal gezonden, waarvan er, toen de *Triton* een maand later weer vertrok (via Timor naar Soerabaja), 24 nog ziek werden medegenomen en acht, niet vervoerbaar zijnde, moesten worden achtergelaten. Natuurlijk was met de aankomst op Ambon ook de sterfte niet meteen opgehouden, zodat het totale aantal doden opliep tot 21. Hieronder was de Commandant, Kapitein-Luitenant ter Zee Steenboom, die op 4 October overleed. Dit aantal van 21 betrof alleen de bemanning van de *Triton*; de verliezen van het bezettingsdetachement en hun familieleden zijn hierbij niet inbegrepen (noot 13). Müller's (1840: 10) opmerking, dat: „deze reis in geen deele gezegd kan worden tot de gelukkigste te behooren onder die, welke ter bevordering der zeevaart-, der land- en volkenkunde naar vreemde oorden ondernomen werden", valt wel te beamen.

Het mag opmerkelijk heten, dat alle vijf de Europese leden der Natuurkundige Commissie het verblijf op Nieuw-Guinea overleefden. Het was derhalve een nog intacte Commissie, die op 14 October 1828 landde te Timor-Koepang, voor het doen van natuurwetenschappelijk onderzoek op Timor. Modera (1830: 149) merkt hierover op: „Onder een regt hartelijk en vriendschappelijk afscheid, verlieten onze natuurkundige vrienden de *Triton*, op welke zij met ons zulke benaauwde dagen altijd in de beste eensgezindheid hadden doorgebragt; en, zeer aangedaan over hun vertrek, zeilden wij, na nog geen vierentwintig uren vertoevens, den 15den October van deze reede weg". Het zegt veel voor de aard der betrokken personen, dat, nadat zij maandenlang te dicht bijeen aan boord van een klein schip hadden moeten leven, de gevoelens van wederzijdse vriendschap en waardering zo oprecht waren.

Het lot bleef de leden der Commissie niet gunstig. Reeds voor het einde van het jaar, op 31 December 1828, overleed Zippelius, en enkele maanden daarna, op 17 April 1829, Van Raalten.

4. Verzamelingen

In vroeger jaren moet heel veel meer zoölogisch materiaal in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie zijn binnengekomen, dan thans nog aanwezig is. Dat kwam voornamelijk door de statutaire verplichting hogescholen enz. te voorzien van studie- en onderwijsmateriaal, en door ruil met andere musea. Het destijds aan on-

derwijsinstellingen afgestane materiaal zal in de meeste gevallen verbruikt zijn, en niet meer bestaan. Waar ruil heeft plaatsgevonden met buitenlandse zusterinstellingen, is echter veel behouden gebleven. In het laatste geval mag niet zonder meer van verlies worden gesproken, daar veel buitengewoon belangrijk materiaal uit streken waar de eigen verzamelaars niet actief waren, in ruil werd verkregen. Vooral de ruil met John Gould (voornamelijk Australische vogels) en het Hofmuseum in Wenen (voornamelijk Braziliaanse vogels) is zeer lucratief geweest.

Over het algemeen valt slechts moeilijk uit te maken, hoeveel er is ontvangen, en wat er nog over is. In het geval van de reis naar Nieuw-Guinea bestaat er echter de nauwkeurige opgave van Macklot (1829). De ornithologische verzameling van Nieuw-Guinea omvatte:

Huiden. 61 Gesl. 119 soorten, te zamen 341 Ex.

Skeletten. 17 Gesl. 25 soorten, te zamen 34 Ex.

Eijeren. 5 Gesl. te zamen 12 stuks

Het jaar daarop gaf Macklot (1830) een lijst der verzamelde vogelsoorten (alsmede van andere diersoorten, planten en mineralen). De vogellijst telt echter slechts 99 soorten. Aan de hand van deze lijst zou het al heel gemakkelijk moeten zijn, na te gaan welke soorten er zijn verzameld, maar zo eenvoudig bleek dat niet, om de door Macklot opgegeven reden: „dat de meeste hier op de kust van N. Guinea verzamelde voorwerpen van natuurlijke historie ons nieuw schenen, en nog in geen werk beschreven zijnde, de namen aan dezelve gegeven nog veranderingen kunnen ondergaan, en dus slechts als voorloopig moeten beschouwd worden”.

Müller (1840: 21) herhaalt het aantal van 119 soorten. Uitgaande van deze aantallen was een vergelijking met de heden nog aanwezige aantallen soorten en exemplaren niet moeilijk. De systematische lijst bevat een opsomming van al het materiaal dat ik heb kunnen vinden.

De onvolledigheid van Macklot's lijst blijkt o.a. uit het feit, dat er slechts vijf soorten ijsvogels in genoemd worden, terwijl er, thans nog, materiaal van acht soorten aanwezig is. Vreemd is ook het ontbreken van een opvallend en bekend vogeltje als *Ciccinnurus regius*, waarvan te Lobo beide geslachten verzameld werden. Deze soort staat wel in de aantekeningen van Müller (MS). Dit steekt af tegen de zorgvuldigheid waarmee de drie *Gerygone*-soorten worden opgesomd, alle drie kleine, onopvallend gekleurde vogeltjes, en alle drie destijds onbeschreven.

Afgezien van de onvolledigheid, bleek het onmogelijk de identiteit van alle soorten op de lijst te achterhalen. Namen als *Geo-Kichla singularis*, *Alcedo anomala*, *Psittacus hemitreptus*, enz. geven geen enkele aanwijzing betreffende hun identiteit. En wat is *Epimachus inornatus* — misschien het ♀ van *Ptiloris magnificus*?

Macklot (1830) noemt 10 soorten papegaaien, doch daar zijn *P. sinensis* en *P. grandis* betrekking hebben op ♂ en ♀ van eenzelfde soort, moet dit aantal worden gecorrigeerd tot 9. Hiervan blijven er drie ongedetermineerd.

Het meeste houvast geven de ter plaatse gemaakte aantekeningen en beschrijvingen van Müller (MS), waarmee ik een flink aantal soorten uit Macklot's lijst op naam heb kunnen brengen (noot 14). Müller's aantekeningen van Nieuw-Guinea zijn nog in het Duits geschreven; zijn latere aantekeningen van Sumatra zijn in het Nederlands.

Zoals te verwachten viel, waar een niet met het oog op publicatie geschreven brief rechtstreeks naar de zetter was gestuurd, komen er nogal wat drukfouten voor in de wetenschappelijke namen (*Rupicula thronothorat* voor *Rhipidicala threnothorax*,

" <i>sinensis?</i> Lin.	<i>Oriolus</i>
<i>Paradisaea apoda</i> Lin. (<i>siangu</i> d.P.)	<i>Paradisaea minor</i>
<i>Lamprotornus metallicus</i> Tem.	<i>Aplonis cantoroides</i>
<i>Memus luctuosus</i>	<i>Rhipidura leucophrys</i>
<i>Napothera bruniscus</i>	<i>Colluricincla megarhyncha</i>
<i>Timalia poliocephala</i>	<i>Pitohui kirhocephalus</i>
<i>Geo-Kichla singularis</i>	?
<i>Pitta speciosa</i> (<i>tegok</i> d.P.)	<i>Pitta erythogaster</i>
<i>Myothera trygoma</i>	<i>Cinclosoma ajax</i>
<i>Ocypterus leucorhynchus</i> Cuv.	<i>Artamus leucorhynchus</i>
<i>Edolius gamakga</i> (<i>Kamutka</i> d.P.)	<i>Dicrurus hottentottus</i>
<i>Ceblephyrus melas</i> (<i>gauwar</i> d.P.)	<i>Coracina melas</i> ♂
" <i>cinnamomea</i>	" " ♀
" <i>melanops</i> Temm.	<i>Coracina novaehollandiae</i>
" ?2 spec.	<i>Coracina tenuirostris</i>
<i>Pardalotus carbonarius</i>	<i>Coracina papuensis</i>
<i>Muscicapa pulverulenta</i>	<i>Melanocharis nigra</i>
" <i>monacha</i>	<i>Poecilodryas pulverulenta</i>
" <i>stellacea</i>	<i>Monachella muelleriana</i>
" <i>racaphrys</i>	?
" <i>otjap</i>	<i>Arses telescopthalmus</i>
" <i>margaritacea</i>	<i>Poecilodryas hypoleuca</i>
" <i>basilina</i>	<i>Monarcha guttulus</i>
" <i>chloris</i>	<i>Monarcha chrysomela</i>
" <i>caesia</i>	<i>Microeca flavovirescens</i>
<i>Rupicola albogularis</i>	<i>Myiagra rubecula</i>
" <i>rufiventris</i>	<i>Rhipidura rufiventris</i>
" <i>thronothorat</i>	<i>Rhipidura hyperythra</i>
<i>Tinamulus virescens</i>	<i>Rhipidura threnothorax</i>
" <i>paludum</i>	<i>Gerygone chrysogaster</i>
" <i>decoloratus</i>	<i>Gerygone laevigaster</i>
<i>Pomatorhinus rufescens</i>	<i>Gerygone magnirostris</i>
<i>Cuculus anthracius</i>	<i>Pomatostomus isidorei</i>
<i>Psittacus goliath?</i> Kuhl	<i>Centropus menbeki</i>
(<i>sangia</i> d.P.)	<i>Probosciger aterrimus</i>
" <i>galeritus</i> L.	<i>Cacatua galerita</i>
" <i>sinensis</i> L.	<i>Eclectus roratus</i> ♂
" <i>grandis</i> Linn.	<i>Eclectus roratus</i> ♀
" <i>hemitreptus</i>	?
" <i>flammicollis</i>	?
" <i>borei</i> (<i>ganganterine</i> d.P.)	<i>Psittaculirostris desmarestii</i>
" <i>Cyanorrhos</i>	?
<i>Psittacus exilis</i>	<i>Micropsitta keiensis</i>
" <i>scapulatus</i> Lath.	<i>Alisterus amboinensis</i>
(<i>tagke</i> d.P.)	?
<i>Nectarinia concolor</i>	<i>Nectarinia aspasia</i>
" <i>luctuosa</i>	

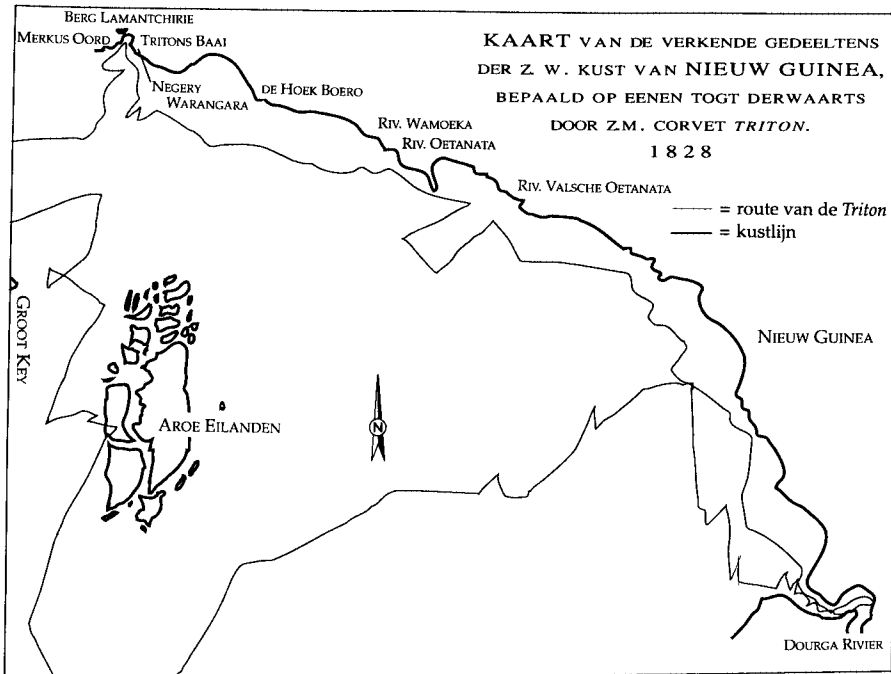

Fig. 8. Kaart van de verkende delen van de zuidwest kust van Nieuw-Guinea in 1828 (naar Modera, 1830).

" chloris	<i>Toxorhamphus novaeguineae</i>
<i>Epimachus filamentosus</i> Cuv.	<i>Ptiloris magnificus</i>
" inornatus	?
<i>Dicaeum</i> nov. sp.	<i>Dicaeum pectorale</i>
<i>Melliphaga corniculata</i> Cuv.	<i>Philemon novaeguineae</i>
" stricoleta	<i>Meliphaga versicolor</i>
" nov. sp. 3	
<i>Alcedo anomala</i>	?
" valida	<i>Alcedo azurea</i>
" coronata	?
" collaris Loth.	<i>Halcyon chloris</i>
" dea L. (<i>sirimta</i> d.P.)	<i>Tanysiptera galatea</i>
<i>Hirundo</i> —? sp.2	<i>Hirundo tahitica</i>
	<i>Petrochelidon nigricans</i>
<i>Caprimulgus</i> —? sp.1	<i>Podargus papuensis</i>
<i>Columba insulata</i> (<i>gamanti</i> d.P.)	<i>Ducula pinon</i>
" <i>histrionica</i>	<i>Ducula mulleri</i>
" <i>littoralis</i> Temm.	<i>Ducula spilorrhoea</i>
" <i>chodostagma</i>	<i>Ptilinopus perlatus</i>
" <i>percussa</i>	<i>Ptilinopus viridis</i>
" <i>promeropus</i>	<i>Ptilinopus pulchellus</i>
" <i>calyptera</i>	<i>Geopelia humeralis</i>

" <i>nana</i>	<i>Ptilinopus nanus</i>
" <i>badia</i>	?
" <i>superba</i> Temm.	<i>Ptilinopus superbis</i>
" <i>phasianella</i> T.	<i>Macropygia amboinensis</i> (?)
" <i>coronata</i> (titer d.P.)	<i>Goura cristata</i>
<i>Casuaris</i> ———? (<i>casuari</i> d.P.)	<i>Casuaris</i>
<i>Megapodius rufipes</i> Temm. (= <i>szoewa</i> d.P.)	<i>Megapodius freycinet</i>
<i>Glareola grallaria</i> T.	<i>Stiltia isabella</i>
<i>Oedicronema magnirostris</i> C.	<i>Esacus magnirostris</i>
<i>Himantopus melanopterus</i>	<i>Himantopus himantopus</i>
<i>Haematopus ostralegus</i> Lin.	<i>Haematopus ostralegus</i>
<i>Charadrius candiacus</i>	<i>Charadrius</i>
<i>Ardea fumigata</i>	<i>Egretta sacra</i>
" <i>fasceolata</i> (= <i>amossa wika</i> d.P.)	<i>Zonerodius heliosylus</i>
<i>Tringa pusilla</i> V.H.	<i>Calidris ruficollis</i>
<i>Totanus hypoleucus</i> Tem.	<i>Tringa hypoleucos</i>
<i>Gallinula personata</i>	<i>Porzana cinerea</i>
<i>Sterna ressa</i> (<i>ressa</i> d.P.)	<i>Sterna bergii</i>
" <i>melancochen</i> Tem (= <i>kermaauw</i> d.P.)	<i>Sterna sumatrana</i>
<i>Sula</i> (<i>pelecanus Sula</i> Lin.)	<i>Sula leucogaster</i>

5. Systematische lijst

Vrijwel al het materiaal is vroeger opgezet geweest, en een deel is dat nog. Andere voorwerpen zijn echter omstreeks 1900 van hun voetstukken gehaald en worden thans als balgen bewaard. De oorspronkelijke etiketten zullen al bij het opzetten zijn weggegooid. Bij het herhaaldelijk overschrijven van etiketten zijn natuurlijk fouten gemaakt, zoals in het geval van *Megapodius freycinet*, *Chalcopsitta atra* en „*Melliphaga nisoria*“.

Terwille van de overzichtelijkheid heb ik in de lijst de vier localiteiten waar verzameld is als volgt aangeduid: Dourga-Rivier, Oetanata, Lobo, Aidoema, ongeacht of er thans op de etiketten de namen Prinses-Marianne-Straat, Lobo-Baai, Triton-Baai staan. Het westelijk deel van de Triton-Baai wordt door Müller nog afzonderlijk met de naam bogt of baai van Oeroe Langoeroe aangeduid. Waar deze ontbrak heb ik ook de maand of maanden van verzamelen toegevoegd.

Van elke soort wordt eerst de huidige naam opgegeven; daarop volgt, wanneer het een van deze verzameling beschreven vorm betreft, eerst een bibliografische verwijzing naar de beschrijving (ook als het een synoniem is), en vervolgens de namen waaronder de soort is gepubliceerd door Müller (1840-1843) en Sclater (1858). Macklot (1830) wordt hier niet meer geciteerd, daar immers in het vorige hoofdstuk alle door hem gepubliceerde vogelnamen reeds zijn opgesomd. In enkele gevallen wordt echter nog een naam die niet is gepubliceerd, maar die ik op een etiket of onder op een sokkel geschreven vond, geciteerd; zulke citaten heb ik steeds tussen aanhalingstekens geplaatst.

Dan volgt een opgave van het aanwezige materiaal, met vermelding van het catalogus-nummer zo dat er is, en anders met de aantekening „geen cat. no.“. Hoewel

type-status al valt af te leiden uit de citaten, wordt deze hier nog eens uitdrukkelijk genoemd. Tenzij deze kennelijk onjuist zijn, heb ik de geslachtsbepalingen zoals zij op de etiketten staan of in beschrijvingen gepubliceerd zijn, overgenomen. De schuld voor verschillende aantoonbaar foutieve geslachtsbepalingen zullen wij het, op een voorgaande bladzijde vermelde, „ongeoefende personeel” maar in de schoenen schuiven. „Ø” staat voor geslacht onbekend.

Waar verdere literatuurverwijzingen of een discussie gewenst zijn, komen deze na de opsomming.

Casuariidae - Casuarissen

Casuarius spec.

Casuarius Emeu; Slater (1858: 168): S.W. coast.

Ei, VIII.1828, Lobo (cat. 1), maten 135.3 × 92.2 mm.

Op het ei staat met inkt geschreven: „Neu-Guinea (Baj Lobo), August 1828, *Casuarius*”. Het ligt thans gedetermineerd onder de naam *Casuarius unappendiculatus rothschildi* Matschie. Müller is, ook in zijn gepubliceerde werk, niet verder gekomen dan *Casuarius* sp., wat overigens geen wonder is, daar *Casuarius uno-appendiculatus* pas in 1860 beschreven is. Tussen twee haakjes, men vindt deze soortnaam tegenwoordig universeel geciteerd als *C. unappendiculatus*, doch de oorspronkelijke beschrijving luidt *C. uno-appendiculatus*, en de enige wijziging die de Code toestaat in deze naam, is het laten vallen van het verbindings-streepje.

Om na deze nomenclatorische uitweiding terug te komen op de determinatie: naar het handschrift te oordelen is deze verricht door E.D. van Oort, en vermoedelijk was deze gebaseerd op een publicatie van Schalow (1894), doch Schönwetter (1960) is uiterst sceptisch over de mogelijkheid de eieren der diverse casuaris-soorten op grond van eischaal-kenmerken te onderscheiden.

Bij de bewoners van de Oetanata Rivier zag Müller (1840: 22-23): „vele buikgordels, armbanden en andere versierselen, uit de haarachtige vederen van den Casuaris vervaardigd; terwijl wij ook meermalen sporen van dezen grooten vogel aantreffen in het moerassige woud bij de Prinses Marianne-sstraat, en hem dikwerf bespeurden aan den voet van den berg Lamantsjieri en op andere effene boschplaatsen in dit noordelijke gedeelte. Zijn, naar het schijnt, zeer fijn gehoor, gepaard met eene groote omzigtigheid en ongemeene schuwheid, deden hem echter altijd, nog op aanzienlijke afstanden van ons verwijderd, de vlugt nemen, en wel met eene overhaasting en eene kracht, dat wij alleen naar het daardoor te weeg gebrachte geluid oordeelende, zijne sterke treden en geduchte sprongen, aanvankelijk voor die van een groot zoogdier hielden”.

Sulidae - Jan-van-Genten

Sula leucogaster plotus (Forster, 1844)

Ø, 1828, Nieuw-Guinea (cat. 11).

Ardeidae - Reigers

Egretta sacra sacra (Gmelin, 1789)

♂, VIII.1828, Lobo (cat. 62).

Een vogel van de grauwe morph.

Butorides striatus subspec.

Ardea virescens; Müller (1840: 22): kusten van Nieuw-Guinea.

Geen materiaal.

Zonerodius heliosylus (Lesson, 1828)

♀, VIII.1828, Lobo (cat. 1).

Accipitridae - Roofvogels

Haliastur indus girrenera (Vieillot, 1822)

[*Falco*] *pondicerianus*; Müller (1840: 21)

Haliastur leucosternus; Sclater (1858: 154): Lobo.

♀, 1828, Nieuw-Guinea (cat. 2).

Haliaeetus leucogaster (Gmelin, 1788)

[*Falco*] *blagrus*; Müller (1840: 21).

Geen materiaal.

Accipiter leucosomus leucosomus (Sharpe, 1874)

Astur leucosomus Sharpe, 1874: 94 (in sleutel), 119 — New Guinea and adjacent islands, maar geheel gebaseerd op Schlegel (1866: 19, 58, pl. 11 fig. 3) = Aidoema, Lobo-Baai.

Falco Novae-Hollandiae; Müller (1840: 21).

Astur Novae Hollandiae; Sclater (1858: 154): Lobo.

♂, VI/VIII.1828, Aidoema (cat. 7), holotype.

In Müller's (MS) aantekeningen staat bij deze soort de (later toegevoegde) datum 20 Junij geschreven. Dit kan niet en moet waarschijnlijk 29 Juni zijn (zie *Corvus orru*), of mogelijk 20 Juli of 20 Augustus.

Megapodiidae - Grootpoot-hoenders

Megapodius freycinet duperreyii Lesson & Garnot, 1826

Megapodius rufipes; Müller (1840: 23): Oetanata.

Megapodius rubripes; Sclater (1858: 169): R. Oetanata.

♀, 2 Ø juv., 1828, „Lobo-Baai“ (cat. 21, 22, 23).

Er is vermoedelijk geknoeid met de etikettering, daar Müller uitdrukkelijk vermeldt dat deze soort alleen bij de rivier Oetanata werd aangetroffen, hoewel de blad-

hopen ook aan de Dourga-Rivier werden gezien. De foutieve opgave van Lobo-Baai is al te vinden in Schlegel (1880: 62).

Rallidae - Rallen

Porzana cinerea subspec.

Erythra cinerea minima Schlegel, 1865b: 34 — Oetanata.

♀, VI.1828, Oetanata (cat. 1), holotype.

De status van de vermeende ondersoort *minima* is, op zijn best, twijfelachtig (cf. Mees, 1982: 42-49).

Haematopodidae - Scholeksters

Haematopus ostralegus longirostris Vieillot, 1817

Haematopus ostralegus; Müller (1840: 22): kusten van Nieuw-Guinea.

Haematopus longirostris; Sclater (1858: 169): coasts of N.G.

♀, VI.1828, Oetanata (cat. 2).

Zie ook Schlegel (1865a: 73-74) en Mees (1982: 52-53). In Müller's (MS) aantekeningen staat deze vogel uitdrukkelijk vermeld en beschreven als een ♂, dertig jaar later, door Schlegel, echter als een ♀. De maten die ik nam zijn: vleugel ca. 273, staart 106, tarsus ca. 65, snavel van de voorhoofdsbevedering tot de punt 85 mm. Het is bekend dat bij Scholeksters de wijfjes gemiddeld wat langere snavels hebben dan de mannetjes. De vrij lange snavel suggereert dat dit individu misschien inderdaad een ♀ is, en zal het kenmerk zijn waarop Schlegel heeft gemeend de geslachtsopgave te mogen veranderen.

Charadriidae - Plevieren

Pluvialis squatarola (Linnaeus, 1758)

Skelet, VI.1828, Nieuw-Guinea = Oetanata (cat. b).

Zie Schlegel (1865a: 55, cat. 22) en Van Oort (1907: 90).

Pluvialis dominica fulva (Gmelin, 1789)

♀, VI.1828, Nieuw-Guinea = Oetanata (cat. 58).

Zie Schlegel (1865a: 52).

Charadrius mongolus Pallas, 1776

2 ♂, VI.1828, Oetanata (cat. 11, 12).

Charadrius leschenaultii leschenaultii Lesson, 1826

2 Ø, VI.1828, Oetanata (cat. 30, 31).

Scolopacidae - Snip-achtigen*Numenius phaeopus variegatus* (Scopoli, 1786)

Numenius phaeopus; Müller (1840: 22): kusten van Nieuw-Guinea.

Numenius uropygialis; Sclater (1858: 170): coasts of N.G.

Er is geen materiaal aanwezig in Leiden, maar Sharpe (1896: 364) noemt een ♀ ad., New Guinea (S. Müller), via Seebohm in het British Museum te Londen gekomen (BM no. w'). Schlegel noemt dit exemplaar niet, zodat het vóór 1864 moet zijn weggeruild. In Juni 1990, gedurende een bezoek aan Tring (waar de vogelcollectie van het British Museum thans is gehuisvest) zocht ik dit exemplaar op (BM no. 94.2.19.89), en vond op het etiket van Seebohm geen andere gegevens dan de reeds vermelde; een oorspronkelijk etiket was er niet.

Tringa hypoleucos Linnaeus, 1758

Totanus hypoleucus; Müller (1840: 22): kusten van Nieuw-Guinea.

Tringoides empusa; Sclater (1858: 170): coasts of N.G. (ex Müller).

Geen materiaal.

Müller (MS) zegt over deze soort: „zeigte sich einzeln an den Flüssen Dourga & Utanata und der Baij Lobo“. Er blijkt niet dat hij materiaal verzameld heeft.

Calidris ruficollis (Pallas, 1766)

Tringa pusilla; Müller (1840: 23): enkel bij de rivier Oetanata.

Schoeniclus albescens; Sclater (1858: 170): R. Oetanata.

♀, VI.1828, Oetanata (cat. 25).

Recurvirostridae - Kluten*Himantopus himantopus leucocephalus* Gould, 1837

Himantopus melanopterus; Müller (1840: 22): kusten van Nieuw-Guinea.

Himantopus leucocephalus; Sclater (1858: 169): coasts of N.G.

♀, VIII.1828, Lobo (cat. 12).

Burhinidae - Grielen*Esacus magnirostris* (Vieillot, 1818)

Oedicnemus magnirostris; Müller (1840: 23): enkel bij de rivier Oetanata.

Esacus magnirostris; Sclater (1858: 169): R. Oetanata.

Geen materiaal.

In de aantekeningen van Müller (MS) bevindt zich de beschrijving van een ♀ van *Oetanata*, gedateerd Juni 1828.

Glareolidae - Zwaluwplevieren, Vorkstaartplevieren

Stiltia isabella (Vieillot, 1816)

Glareola grallaria; Müller (1840: 23): enkel bij de rivier Oetanata.

Glareola Isabella; Sclater (1858: 169): R. Oetanata.

♂, VI.1828, Oetanata (cat. 2).

Sternidae - Zeezwaluwen, Sterns

Sterna sumatrana Raffles, 1822

Sterna melanauchen; Müller (1841: 125): in de straten en baaien van het distrikt Lobo... in menigte.

Sterna melanauchen; Sclater (1858: 170): coast of N.G.

2 ♂, Ø, VII/VIII.1828, Lobo-Baai (cat. 12, 13, 14).

Sterna bergii cristata Stephens, 1826

Sterna velox; Müller (1841: 125): veel aan de westzijde van Nieuw-Guinea.

Sterna velox; Sclater (1858: 170): west coast of N.G.

Sterna pelecanoides; Schlegel (1864a: 11): de drie thans nog aanwezige vogels (doch onder cat. 24, 25, 26).

2 ♂, VI.1828, Oetanata (cat. 30, 31); ♀, VI.1828, Oetanata (cat. 32).

Columbidae - Duiven

Ptilinopus superbus superbus (Temminck, 1809)

Columba superba; Müller (1840: 22): Lobo.

Ptilinopus superbus; Sclater (1858: 167): Lobo.

Geen materiaal, en reeds niet in Schlegel.

Ptilinopus pulchellus pulchellus (Temminck, 1835)

Columba pulchella Temminck, 1835: pl. 564 — la baie Lobo.

Columba pulchella; Müller (1840: 22): Lobo.

Ptilinopus pulchellus; Sclater (1858: 167): Lobo.

2 ♂, VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2), typen.

Ptilinopus viridis pectoralis (Wagler, 1829)

Columba viridis; Müller (1840: 22): Lobo.

Ptilinopus viridis; Sclater (1858: 167): Lobo.

♂, ♀, VII.1828, Lobo (cat. 1, 2).

Ptilinopus nanus (Temminck, 1835)

Columba nana Temminck, 1835: pl. 565 — près la baie Lobo.

Columba nana; Müller (1840: 22): Lobo.

Ptilinopus nana; Sclater (1858: 167): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1), holotype.

Ptilinopus perlatus perlatus (Temminck, 1835)

Columba perlata Temminck, 1835: pl. 559 — la baie de Lobo.

Columba perlata; Müller (1840: 22): Lobo.

Ptilinopus perlatus; Sclater (1858: 167): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1), holotype.

Ptilinopus magnificus puella (Lesson, 1827)

Columba puella; Müller (1840: 22): Lobo.

Carpophaga puella; Sclater (1858: 168): R. Oetanata.

♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2).

Ducula spilorrhhoa tarara Rand, 1941

Carpophaga bicolor; Schlegel (1873: 101, cat. 46): mâle, tué en 1828 à l'entrée septentrionale du détroit de la princesse Marianne.

♂, V.1828, Nieuw Guinea = Dourga-Rivier (cat. 2).

De kop en het voorste deel van het lichaam van deze vogel zijn sterk zilvergrijs getint; hij voldoet dus aan de diagnose van de, van zuidelijk Nieuw-Guinea beschreven, ondersoort *tarara*. De vraag of *tarara* inderdaad een geldige ondersoort is, is nog niet met zekerheid beantwoord; aan de discussie hebben o.a. Johnstone (1981), Mees (1982: 72-73) en Frith (1982: 124) deelgenomen.

Ducula mullerii mullerii (Temminck, 1835)

Columba mullerii Temminck, 1835: pl. 566 — les bords de la rivière Dourga.

Columba Mülleri; Müller (1840: 23): Prinses-Marianne-straat.

Carpophaga Mülleri; Sclater (1858: 168): R. Oetanata (fout).

♂, V.1828, Dourga-Rivier (cat. 1), holotype.

Ducula pinon rubiensis (Meyer, 1884)

Carpophaga pinon; Schlegel (1873: 94, cat. 4, 5): baie Triton.

♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2).

Geopelia humeralis humeralis (Temminck, 1821)

Columba humeralis; Müller (1840: 23): Prinses Marianne-sstraat.

Geopelia humeralis; Sclater (1858: 168): Lobo (fout).

Geopelia humeralis; Schlegel (1873: 131, cat. 3).

♀, V.1828, Dourga-Rivier (cat. 3).

Discussie, zie Mees (1982: 74).

Goura cristata cristata (Pallas, 1764)

Lophyrus coronatus; Müller (1840: 22): Lobo.

Columba coronata; Müller (1841: 70-71): Lobo.

Goura coronata; Sclater (1858: 167): Lobo.

Geen materiaal.

Het is merkwaardig, dat zich in de verzamelingen van het Museum geen exemplaren van *Goura cristata* van vóór 1860 bevinden. Men zou hebben verwacht dat dergelijke spectaculaire, en reeds lang bekende, vogels al bij de oprichting van het Museum aanwezig waren. Het is nog moeilijker voorstelbaar, dat als vóór 1828 de soort nog niet aanwezig was, door Müller verzameld materiaal zou zijn weggeruild of weggegeven. Er zou dus aan kunnen worden getwijfeld of er inderdaad Kroonduiven verzameld en geprepareerd zijn te Lobo. Misschien zijn zij gezien in de kookpotten der bewoners, die zeker niet gemakkelijk afstand zullen hebben gedaan van een dergelijke vette kluiif. In tegenspraak met deze veronderstelling is de uitgebreide beschrijving, met maten, van Müller (MS), die mededeelt dat de soort op Aidoema en bij Lobo „ziemlich häufig“ was. Later gaf hij (Müller, 1841: 70-71) uitvoerige bijzonderheden over de levenswijze, de maaginhoud van onderzochte individuen, en vermeldde ook de vondst van een nest, met één enigszins bebroed ei, op 28.VIII.1828 (het ei bevindt zich niet in onze verzameling). Ook Sclater noemt duidelijk de aanwezigheid van materiaal in Mus. Lugd.

De oudste thans in onze verzameling aanwezige kroonduiven zijn twee exemplaren van *Goura victoria*, in 1844 ontvangen van „Kolonel Steurs“, die ze had meegebracht uit de Molukken. Temminck heeft deze vogels de naam *Columba Steursii* gegeven, die echter niet geldig is gepubliceerd. De localiteitsopgave Jobi is er door Schlegel (1873: 169) bij verzonnen, omdat dat de eerste plaats was waar de soort later in het wild is ontdekt. Gezien de slordigheid waarmede vroeger namen werden geschreven, zal de schenker wel zijn geweest Kolonel (later Luitenant-Generaal) F.V.H.A. Ridder de Stuers, die omstreeks 1840 Gouverneur van de Molukken was.

Psittacidae - Papegaaien

Chalcopsitta scintillata scintillata (Temminck, 1835)

Psittacus scintillatus Temminck, 1835: pl. 569 — la baie Lobo.

Psittacus scintillans; Müller (1840: 22): Lobo.

Chalcopsitta scintillans; Sclater (1858: 165): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1), enig aanwezig syntype.

Temminck (l.c.) verklaart: „Nous ne connaissons pas la femelle de cette espèce; les sujets reçus au musée des Pays-Bas ont tous été constatés du sexe masculin”. Hieruit blijkt duidelijk dat er meer dan één exemplaar is geweest. Het onze is ongetwijfeld het door Temminck afgebeelde. Het is nu zonder geslachtsopgave, doch zie Temminck. Finsch (1868: 754) beschrijft dit exemplaar als jonge vogel, zonder geslachtsopgave („ihm fehlt die Geschlechtsangabe”). Dat de vogel jong is, leidde Finsch af uit het ontbreken van rood aan de kop, die geheel zwart is. Ook andere auteurs noemen dit als een jeugdkenmerk.

Charmosyna placentis placentis (Temminck, 1835)

Psittacus placentis Temminck, 1835: pl. 553 — la rivière Utanata.

Psittacus placentis; Müller (1840: 23): Oetanata.

Trichoglossus placens; Sclater (1858: 164): R. Oetanata.

♂, ♀, ♂ juv., VI.1828, Oetanata (cat. 1, 2, 3), syntypen.

Bij Temminck zijn afgebeeld ♂ en ♀, terwijl in de tekst ook het ♂ juv. wordt beschreven.

Geographische variatie: Zie Mees (1965: 165-167, ook 1982: 77-78). De drie typen zijn beschreven door Finsch (1868: 872-876).

Psittaculirostris desmarestii intermedia (van Oort, 1909)

Psittacus Desmarestii; Müller (1840: 22): Lobo.

Cyclopsitta Desmaresti; Sclater (1858: 166): Lobo.

♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2).

Over de subspecifieke status van deze vogels, zie Van Oort (1909a: 229-230) en Junge (1953: 32).

Micropsitta keiensis chloroxantha Oberholser, 1917

Psittacus pygmaeus; Müller (1840: 23): Oetanata.

Nasertina pygmaea; Sclater (1858: 166): r. Oetanata.

♂, ♀, VI.1828, Oetanata (cat. 1, 2).

Probosciger aterrimus goliath (Kuhl, 1820)

Psittacus goliath; Müller (1840: 22): Lobo.

Microglossa aterrima; Sclater (1858: 166): Lobo.

Er is geen materiaal, ook niet bij Schlegel (1864b: 147), die verklaart dat Müller te Lobo een ♀ heeft verzameld: „L'individu même a été cédé sous titre d'échange, par Mr. Temminck, à un marchand naturaliste”. Müller (MS) bevat inderdaad de beschrijving van een ♀ van Lobo, verzameld in Augustus.

Het is de moeite waard even stil te staan bij het feit dat de afbeelding is uitgevoerd in grijs, niet in zwart. Dat brengt Levillant's plaat in herinnering van een grijze vogel die hij beweerde persoonlijk levend aan de Kaap te hebben gezien en afgebeeld (cf. Mees, 1957a: 221). Het is echter waarschijnlijk dat hij alleen de plaat, niet de vogel zelf heeft gezien (Levillant was berucht onbetrouwbaar), en dat deze grijs was om dezelfde reden, waarom de door Van Oort vervaardigde afbeelding grijs is: om meer details te kunnen geven, daar het aangeven van veren en vederstructuur van een geheel zwarte vogel erg moeilijk is. Een verbluffend recent voorbeeld is te vinden in het boek van Beehler, Pratt & Zimmerman (1986: pl. 20), waar *Probosciger aterrimus* zelfs lichtgrijs is afgebeeld.

Cacatua galerita triton Temminck, 1849

Cacatua triton Temminck, 1849: 405, voetnoot 1 — La Nouvelle-Guinée = Aidoema.

Psittacus galeritus novae Guineae; Macklot (1830: 172).

Psittacus galeritus; Müller (1840: 21): „..... die zich overal in groote troepen vertoonde, en uit wiens slag-en staartvederen de wilde bewoners van eenige kustplaatsen, allerlei versierselen vervaardigen....” enz. (leuke beschrijving).

Cacatua Triton; Sclater (1858: 166): west coast of N.G.

♀, VII/VIII.1828, Aidoema (cat. 1), holotype.

Eclectus roratus pectoralis (Statius Müller, 1776)

Psittacus sinensis en *Psittacus grandis*; Müller (1840: 22).

Eclectus cardinalis en *Polychlorus grandis*; Sclater (1858: 165): Lobo.

2 ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2); skelet, dito (cat. a, cf. Van Oort, 1907: 136).

Tot omstreeks 1875 werden het grotendeels groene ♂ en het donkerrood met violetblauwe ♀ van deze grote papegaaiesoort algemeen voor verschillende soorten gehouden; vandaar de dubbele nomenclatuur bij Müller en Sclater. Er zijn nu alleen 2 ♀ van Lobo aanwezig; deze werden destijds voor ♂ en ♀ gehouden (cf. Schlegel, 1864b: 39 en 1874: 11, als *Eclectus linnaei*). Onbetrouwbare geslachtsbepalingen zullen er stellig toe hebben bijgedragen, dat dit soort misvattingen zo lang is blijven bestaan (zie ook *Coracina melas*).

Geoffroyus geoffroyi pucherani Souancé, 1856

Psittacus Geoffroyi; Müller (1840: 22): Lobo.

Geoffroioides personatus; Sclater (1858: 165): Lobo.

Geen materiaal.

Alisterus amboinensis dorsalis (Quoy & Gaimard, 1830)

Psittacus dorsalis; Müller (1840: 22): Lobo.

Aprosmictus amboinensis; Sclater (1858: 164): Lobo.

♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1); skelet, dito (cat. a, cf. Van Oort, 1907: 140).

Cuculidae - Koekoeken*Chrysococcyx minutillus minutillus* Gould, 1859

Cuculus lucidus; Müller (1840: 21): op Nieuw-Guinea en op Java aanwezig.
Chrysococcyx lucidus; Sclater (1858: 166): Lobo (fout; is *Oetanata*).

♂, VI.1828, *Oetanata* (cat. 1 van *C. malayanus poecilurus*).

De determinatie is verricht door Parker (1981: 12, 31), die echter veel voorbehoud maakte.

Caliechthrus leucolophus (S. Müller, 1840)

Cuculus leucolophus S. Müller, 1840: 22 — Lobo.
Hierococcyx leucolophus; Sclater (1858: 166): Lobo.

2 ♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2, 3), syntypen.

Centropus menbeki menbeki Garnot, 1828

Centropus menbeki; Müller (1840: 22): Lobo.
Centropus Menebeki; Sclater (1858: 166): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1).

Podargidae - Hoornzwaluwen, Kikkerbekken*Podargus papuensis papuensis* Quoy & Gaimard, 1830

Podargus papuensis ontmoetten wij in de vlakke, vochtige wouden bij de Prinses Marianne-Straat, en op sombere boschplaatsen van het eiland Aidoema (Müller, 1840: 21).

Podargus papuensis; Sclater (1858: 155): P. Marianne's Straits and is. Aidoema.

♂, 25.V.1828, Dourga-Rivier (cat. 3); ♀, VII.1828, Aidoema (cat. 4). (Plaat, gedateerd 25.V.1828.)

Alcedinidae - Ijsvogels*Ceyx azureus lessonii* (Cassin, 1850)

Alcyone Lessoni; Sclater (1858: 156): Lobo.

♀, VIII.1828, Lobo (cat. 1).

Ceyx pusillus pusillus Temminck, 1836

Ceyx pusilla Temminck, 1836b: pl. 595 fig. 3 — baie de Lobo.

Ceyx pusilla; Müller (1840: 22): Lobo

Alcyone pusilla; Sclater (1858: 156): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1), type (holotype?).

Ceyx lepidus solitarius Temminck, 1836

Ceyx solitaria Temminck, 1836b: pl. 595 fig. 2 — baie de Lobo.

Ceyx solitaris; Müller (1840: 22): Lobo.

Alcyone solitaria; Sclater (1858: 156): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1), type (holotype?).

Dacelo gaudichaud Quoy & Gaimard, 1824

Dacelo Gaudichaudi; Müller (1840: 22): Lobo.

Dacelo Gaudichaudi; Sclater (1858: 155): Lobo.

♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 37).

Halcyon torotoro torotoro (Lesson, 1827)

Dacelo syma (*Syma torotoro*, Less.); Müller (1840: 22): Lobo.

Halcyon Torotoro; Sclater (1858: 156): Lobo.

♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2); ♀, VII.1828, Lobo (cat. 3).

Halcyon sancta sancta Vigors & Horsfield, 1827

2 ♂, V.1828, Dourga-Rivier (cat. 55, 56). Voor de localiteit, zie Schlegel (1863c: 36, cat. 14 en 15).

Halcyon chloris sordida Gould, 1842

Alcedo collaris; Müller (1840: 21): op Nieuw-Guinea en op Java.

♂, VI.1828, Oetanata (cat. 83).

Tanysiptera galatea galatea G. R. Gray, 1859

Dacelo dea; Müller (1840: 22): Lobo.

Tanysiptera Dea; Sclater (1858: 156): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1); ♀, VII.1828, Lobo (cat. 2); ♀ juv., VIII.1828, Lobo (cat. 3); skelet, VII/VIII.1828, Lobo (cat. a).

Bucerotidae - Neushoornvogels

Rhyticeros plicatus ruficollis (Vieillot, 1816)

Buceros ruficollis; Müller (1840: 22): Lobo.

Buceros ruficollis; Sclater (1858: 156): Lobo.

♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2).

Pittidae - Pitta's

Pitta erythrogaster macklotii Temminck, 1834

Pitta macklotii Temminck, 1834: pl. 547 — la baie de Lobo.

Pitta Macklotii: Müller (1840: 22): Lobo.

Pitta Mackloti; Sclater (1858: 158): Lobo.

♂, 26.VIII.1828, Lobo (cat. 1), enig aanwezig syntype.

Volgens Temminck (1834) zouden er alleen 2 ♂♂ verzameld zijn; het ♀ was hem niet bekend. Müller & Schlegel (1839: 13) verklaren daarentegen dat er drie stuks werden verzameld (2 ♂♂, ♀), en dat de door Temminck afgebeelde vogel een ♀ was, „welk geslacht echter in alle opzichten met het mannetje overeenkomt“. Schlegel (1863b: 7) noemt nog slechts één exemplaar, volgens hem het bij Temminck afgebeelde type, als „Mâle adulte“, tevens de door hem zelf (Schlegel, 1863a: pl. 4 fig. 3) als „oud mannetje“ afgebeelde vogel. Het aanwezige syntype is ongetwijfeld het door Schlegel beschreven en geïllustreerde exemplaar en vermoedelijk ook het door Temminck afgebeelde. De plaat is echter onnauwkeurig, daar voorhoofd en bovenkop geheel vosbruin gekleurd zijn, terwijl niet alleen het syntype, maar alle mij ter beschikking staande individuen van deze ondersoort de veren van voorhoofd en bovenkop zwartgrauw hebben, met lichtblauwe vederranden. Daar de geslachten zowel in afmetingen als in vederkleed identiek schijnen te zijn, heeft speculatie of de opgave van het geslacht wel juist is, weinig zin.

Hirundinidae - Zwaluwen

Hirundo tahitica frontalis Quoy & Gaimard, 1830

♀, VIII.1828, Nieuw-Guinea = Lobo (S. Müller, cat. 10 van *H. t. javanica*).

Petrochelidon nigricans nigricans (Vieillot, 1817)

2 ♂ juv., V.1828, Dourga-Rivier (cat. 3, 4).

De aanduiding juv. op de door Finsch geschreven etiketten is juist: cat. 3 heeft de staalblauwe glans op kop en rug onvolledig ontwikkeld, terwijl deze bij cat. 4 vrijwel afwezig is.

Campephagidae - Rupsvogels

Coracina melas melas (Lesson, 1828)

Ceblepyris melas S. Müller, 1840: 22 — Lobo. (♂, ten onrechte voor ♀ aangezien).

Ceblepyris cinnamomea S. Müller, 1840: 22 — Lobo. (♀).

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1), holotype van *Ceblepyris melas*.

♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 2), holotype van *Ceblepyris cinnamomea*.

Het is blijkbaar toeval, dat Müller (cf. ook blz. 189) het ♂ dezelfde naam gaf die Lesson enkele jaren eerder aan dezelfde soort had gegeven.

Coracina tenuirostris tenuirostris (Jardine, 1831)

Ceblepyris plumbea S. Müller, 1843: 189 — Nieuw Guinea en Timor.

Edolisoma mülleri Salvadori, 1876: 927 — nomen novum.

Campephaga plumbea; Sclater (1858: 160): R. Oetanata.

♂ im., ♀, VI.1828, Oetanata (cat. 1, 2), syntypen van *Ceblepyris plumbea* en *Edolisoma mülleri*.

Voor een bespreking van dit materiaal, zie Mees (1982: 118-119).

Coracina novaehollandiae melanops (Latham, 1801)

Cebl[epyris] melanops; Müller (1843: 190): Nieuw-Guinea.

♂, V.1828, Dourga-Rivier (cat. 17).

Ofschoon er uit de omgeving van Port Moresby enige broedgevallen bekend zijn, is *C. novaehollandiae* op Nieuw-Guinea hoofdzakelijk een wintergast uit Australië. Maten van deze vogel, die in geheel adult kleeft is, zijn: vleugel 202, staart 139, tarsus 27, snavel van de schedel 30, snavel van de voorhoofdsbevedering 25, snavel van de voorrand van het neusgat 19 mm. Op grond van deze maten valt hij tot de sub-species *melanops* te brengen, die het grootste deel van het vasteland van Australië bewoont.

Coracina papuensis papuensis (Gmelin, 1788)

Cebl[epyris] papuensis; Müller (1843: 191): aan de westkust van Nieuw-Guinea.
Graucalus papuensis; Sclater (1858: 159): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1).

Orthonychidae - Raltimalia's

Cinclosoma ajax ajax (Temminck, 1836)

Eupetes ajax Temminck, 1836a: pl. 573 — la Nouvelle-Guinée.

Eupetes ajax; Müller (1840: 22): Lobo.

Eupetes Ajax; Sclater (1858: 158): Lobo.

♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1), holotype.

Het jaar van publicatie van deze en de volgende soort is 1836, niet 1835 (noot 15).

Eupetes caerulescens caerulescens Temminck, 1836

Eupetes caerulescens Temminck, 1836a: pl. 574 — la baie de Lobo.

Eupetes caerulescens; Müller (1840: 22): Lobo.

Eupetes caerulescens; Sclater (1858: 158): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1), holotype.

Timaliidae - Timalia's

Pomatostomus isidorei (Lesson, 1827)

Pomatorhinus Isidorei; Müller (1840: 22)

Pomatorhinus Isidori; Sclater (1858: 158): Lobo.

♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2).

Crateroscelis murina murina (Sclater, 1858)

Brachypteryx murinus Sclater, 1858: 158 — Lobo.

[*Todirostris*] *murina* Bonaparte, 1850a: 218 — N. Guinea (nomen nudum).

2 ♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2, 3), syntypen.

Over deze vogels, cf. Mees (1965: 179).

Gerygone chrysogaster dohertyi Rothschild & Hartert, 1903

Sylvia virescens Blyth, 1870: 169 — „New Guinea”, ex S. Müller, MS.

♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1), holotype van *Sylvia virescens*.

Sylvia virescens, hoewel de oudste naam van deze ondersoort, is een primair homoniem van *Sylvia virescens* Vieillot, 1807, en mag daarom niet gebruikt worden.

Gerygone laevigaster pallida Finsch, 1898

Gerygone pallida Finsch, 1898: 134 — Lobo-Bay.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat.1), holotype.

Gerygone magnirostris mimikae (Ogilvie-Grant, 1915)

„*Muscicapa decolorata* Temminck, MS”, cf. Finsch (1898: 135).

Ø, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1).

Monarchidae - Monarch-vliegenvangers

Monarcha rubiensis (Meyer, 1874)

„s.n. *Dryophila* n. spec. Müll. in M.L.”

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1).

Om een of andere reden beweren Beehler, Pratt & Zimmerman (1986: 171) dat *M. rubiensis* is: „Absent from Vogelkop”. Tot de klassieke localiteiten behoren echter Andai (cf. Salvadori, 1881: 13) en Momi (leg. Mayr, cf. Hartert, 1930: 74).

Monarcha manadensis (Quoy & Gaimard, 1830)

„s.n. *Dryophila leucogaster*, S. Müll. n. spec. in Mus. Lugd.”.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1)

Zie Finsch (1901: 205, s.n. *Monarcha dichrous*).

Monarcha guttula (Garnot, 1829)

2 ♂, ♂ im., VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1-3).

Monarcha chrysomela melanonotus Sclater, 1877

Muscicapa chrysomela; Müller (1840: 22): Lobo.

Arses chrysomela; Sclater (1858: 160): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1).

Arses telescopthalmus telescopthalmus (Garnot, 1827)

Muscicapa telescopthalmus; Müller (1840: 22): Lobo.

Arses telescopthalma; Sclater (1858: 160): Lobo.

3 ♂, 2 ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2, opgezet, 3-5 teruggebalgd).

Myiagra rubecula papuana Rothschild & Hartert, 1918

Muscicapa tasmanii van Oort, 1909b: 86 — Lobo Bay (nomen nudum).

♂, VII/VIII.1828, Lobo (geen cat. no.).

Müller (MS) noemt slechts één vogel, een ♀ van de Dourga Rivier. Wel merkwaardig is dat er als maand van verzamelen Juni bij staat; dat moet Mei zijn. De eerst gegeven soortnaam was *caesia*, waar overheen met donkerdere inkt *Tasmanii* is geschreven.

Myiagra alecto chalybeocephalus (Garnot, 1828)

2 ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 27, 28).

Hoewel zowel Finsch (1901: 204-205) als Mees (1982: 131-136) deze twee exemplaren in hun revisies betrokken, waren zij bij mijn weten nog nooit met datum en localiteit gepubliceerd.

Rhipiduridae - Waaiersaart-vliegenvangers

Rhipidura leucophrys melaleuca (Quoy & Gaimard, 1830)

Rhipidura mimoides G.R. Gray (ex Müller, MS), 1858: 175 — geen localiteit = Nieuw Guinea.

♂, ♀, 1828, Nieuw-Guinea (geen cat. nos.), syntypen van *Rhipidura mimoides*.

Müller (MS) verzamelde de eerste vogel, een ♂, aan de Dourga-Rivier op 24 Mei. Hij gaf aan deze soort, die hij voor nieuw hield, aanvankelijk de naam *Mimus luctuosus*, welke hij later veranderde in *Rhipidicala mimoides*. In zijn aantekeningen staat verder nog: „Nicht selten an den Flüssen Dourga & Utanata wie auch der Baij Lobo. Sie lebt meistens in der Nähe von Wasser“. Hoewel het waarschijnlijk is, dat het nog

aanwezige ♂ het op 24 Mei verzamelde is, laat zich dat niet meer bewijzen, daar op de etiketten der beide exemplaren alleen te lezen is „*Rhipidura mimoides* Mull. Verh., Nouv. Guinée” en de geslachtsopgave. Junge (1939: 32) gaf als herkomst van de beide bovengenoemde vogels op „Lobo Bay?” (dus met een vraagteken). Vermoedelijk op grond hiervan vermeldt Mayr (1941: 131) als type-localiteit van *R. mimoides*, Lobo (zonder vraagteken). Daar Lobo een van de drie plaatsen is waarvan Müller de soort noemt, en zolang er geen bewijs is dat dit onjuist zou zijn, is dit een geldige restrictie.

Rhipidura mimoides is nooit rechtstreeks beschreven. Gray (1858) heeft de volgende passage in zijn beschrijving van *R. atripennis*: „Closely allied to *R. mimoides*, Müll. MSS., but the black is altogether of a deeper hue, while the wings are of a decided black. These differences may be occasioned by the specimens from Aru being more matured. Length 8"9"; wings 4"". Door *R. atripennis* te differentieren van de voorheen onbeschreven *R. mimoides*, heeft hij ook deze laatste naam nomenclatorisch gevalideerd. Beide namen zijn echter synoniemen.

Rhipidura rufiventris gularis S. Müller, 1843

Rhipidura gularis S. Müller, 1843: 185 - Nieuw-Guinea (distrikt Lobo, rivier Oetanata, Straat Prinses-Marianne).

Rhipidura gularis; Sclater (1858: 161): Lobo, R. Oetanata and P. Marianne's Straits. „*R. albogularis*”.

♂, V.1828, Dourga-Rivier (geen cat. no.); ♀, VII.1828, Lobo (geen cat. no.), ♀, VII/VIII.1828, Lobo (geen cat. no.), ♂ juv., Lobo, VII/VIII.1828 (geen cat. no.), syntypen.

Rhipidura hyperthra muelleri Meyer, 1874

Rhipidura Müllerii Meyer, 1874: 502 (overdruk blz. 10) — nomen novum voor *Rhipidura rufiventris*.

Rhipidura rufiventris S. Müller, 1843: 185 — Nieuw Guinea (distrikt Lobo).

Rhipidura rufiventris; Sclater (1858: 161): Lobo.

Materiaal van deze soort is niet meer aanwezig. Het moet al lang geleden verdwenen zijn, want reeds Salvadori (1881: 65) zocht er vergeefs naar, en ook Büttikofer (1892) vermeldt het niet.

Volgens Müller was de soort zeldzaam, hetgeen kan betekenen dat er slechts één exemplaar was verzameld, dat door Van Oort is geaquarelleerd (pl. 10). Misschien was dit exemplaar in een zo slechte toestand, dat het al spoedig verloren is gegaan. Müller had het niet meer nodig, want hij had al ter plaatse een beschrijving van de verse vogel gemaakt, die later met weinig wijzigingen is gepubliceerd.

Rhipidura threnothorax threnothorax S. Müller, 1843

Rhipidura threnothorax S. Müller, 1843: 185 — Nieuw Guinea (distrikt Lobo).

Rhipidura threnothorax; Sclater (1858: 161): Lobo.

♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (geen cat. nos.), syntypen.

Monachella muelleriana muelleriana (Schlegel, 1871)

Muscicapa Mülleriana Schlegel, 1871: 40 — La baie Lobo.

♂ ad., VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1), lectotype.

Schlegel (1871) begon met te vermelden dat deze soort was ontdekt door S. Müller te Lobo, in 1828, en voegde daaraan toe: „Il n'a été, en effet, retrouvé que dernièrement lors de l'expédition dans l'intérieur de la grande presqu'île septentrionale de la Nouvelle-Guinée.... Nos deux individus de cette espèce nouvelle...". Er waren dus twee syntypen, het boven genoemde van Lobo, en een van de Vogelkop. Ook dit tweede exemplaar is nog aanwezig: ♂ ad., 27.IV.1870, Hatam, Arfak (leg. C.B.H. von Rosenberg; cat. 2). Stellig vanwege de naam die hij aan de soort gaf, en ook omdat hij de herkomst van het tweede exemplaar maar zo vaag aanduidde, is het gewoonte geworden Lobo als de type-localiteit te beschouwen (cf. Mayr, 1941: 140), wat impliceert dat de vogel van Lobo lectotype is (noot 16).

Microeca flavovirescens flavovirescens G.R. Gray, 1858

„*Muscicapa chloris*, Müll. Verh.”.

♀, VII/VIII.1828, Lobo (geen cat no.).

Poecilodryas pulverulenta (Bonaparte, 1850)

Myiolestes pulverulentus Bonaparte, 1850a: 358 — N. Guinea = Oetanata Rivier.

2 ♂, ♀, VI.1828, Oetanata (cat. 1, 2, 3), syntypen.

Zie Mees (1982: 138-140).

Poecilodryas hypoleuca hypoleuca (G.R. Gray, 1858)

„*Muscicapa* nov. sp”.

♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2).

Van de levenswijze dezer soort vertelt Müller (MS, fig. 7) het volgende: „Ziemlich gemein im hohen Wald bei Lobo. Der Vogel ist äusserst lebhaft, u. steht hinsichtlich seines Betragens in der Mitte zwischen *Sylvia* & *Muscicapa*, indem er in niederen Bäumen & Gesträuch unruhig in den Zweigen herum schlüpft, wobei er anhaltend ötjöp, auch bisweilen heller u. dann ietjöp schreit”.

Bij mijn weten is pas bijna anderhalve eeuw later het geluid opnieuw beschreven, door Diamond (1972: 262), als: „A loud, disyllabic slur 'whi-chew', the first note staccato and at a higher pitch, the second note more explosive”, en door Coates (1990: 191), als: „a fairly loud, whistled *poop-CHEW*, consisting of a level shorter note followed by a louder descending note; it is repeated at well spaced intervals without variation”.

Machaerirhynchus flaviventer albigula Mayr & de Schauensee, 1939

„*Omaloramphus tricolor* Müll. Verh.”.

„*Platirhynchus tricolor*”, later veranderd in „*Omaloramphus tricolor*” (Müller, MS).

♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (geen cat. nos.), opgezet.

Pachycephalidae - Dikkoppen

Pachycephala griseiceps griseiceps G.R. Gray, 1858

Pachycephala virescens Sclater, 1858: 161 — Lobo (nomen nudum).
„Hylocharis“.

2 ♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 6, 7).

Pachycephala monacha lugubris Salvadori, 1881

Pachycephala lugubris Sclater, 1858: 161 — R. Oetanata (nomen nudum).
„eene nog onbeschrevene Hylocharis“ (Müller, 1840: 23)
Pachycephala lugubris Salvadori, 1881: 233.
„Hylocharis lugubris S. Müller, MS“.

♂, ♀, VI.1828, Oetanata (cat. 1, 2), syntypen.

De naam *lugubris*, gepubliceerd in de synonymie door Salvadori (1881) is gevalideerd door Stresemann (1923: 72), cf. ICZN (1985: 11e). De naam *Pachycephala rufiventris dorsalis* Ogilvie-Grant, gebruikt door Mayr (1941: 152 en 1967: 35) is een synoniem.

Colluricincla megarhyncha megarhyncha (Quoy & Gaimard, 1830)

„*Napothera macrorhyncha* Müll. Verh.“. Sclater en Salvadori noemen ook nog de manuscript-naam
Napothera elaeioides Müller.

2 ♂, ♀, 1828, „Nouv. Guinée“ (cat. 1, 2, 3); ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 4).

Pitohui kirhocephalus stramineipectus van Oort, 1907

[*Pitohui kirhocephalus*] *stramineipectus* van Oort, 1907: 73 — Lobo Bay.
Rectes cirrhocephalus; Sclater (1858: 161): Lobo.

2 ♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2, 3), syntypen.

Pitohui dichrous dichrous (Bonaparte, 1850)

Rectes dichrous Bonaparte, 1850c: 563 — la Nouvelle-Guinée.
Rectes dichrous; Sclater (1858: 161): Lobo.

♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2), syntypen; skelet, dito (cat. a, cf. Van Oort, 1907: 251).

Pitohui ferrugineus ferrugineus (Bonaparte, 1850)

Rectes ferrugineus Bonaparte, 1850c: 563 — la Nouvelle-Guinée.
Rectes strepitans; Sclater (1858: 161): Lobo.

2 ♂, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2), syntypen; skelet, 1828, Westelijk Nieuw-Guinea (cat. a, cf. Van Oort, 1907: 251).

Dicaeidae - Bastaard-Honingzuigers*Dicaeum pectorale pectorale* S. Müller, 1843

Dicaeum pectorale S. Müller, 1843: 162 — in het hooge bosch te Lobo. „waarvan wij alleen het mannetje bezitten“.

Dicaeum pectorale; Sclater (1858: 157): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (geen cat. no.), holotype.

Melanocharis nigra nigra (Lesson, 1830)

[*Hylocharis*] *niger*; Müller (1843: 162): „van welken vogel ons aan de westkust van Nieuw-Guinea een paartje in handen viel“.

Melanocharis nigra; Sclater (1858: 157): Lobo.

♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (geen cat. nos.).

Nectariniidae - Honingzuigers*Nectarinia aspasia aspasia* (Lesson & Garnot, 1828)

Nectarinia amasia (sic); Müller (1840: 22): Lobo.

Nectarinia aspasia; Sclater (1858: 157): Lobo.

♀, VII/VIII.1828, Lobo (geen cat. no.).

Nectarinia jugularis frenata S. Müller, 1843

Nectarinia frenata S. Müller, 1843: 173 — de westkust van Nieuw-Guinea = distrikt Lobo.

Nectarinia eximia; Müller (1840: 22): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (geen cat. no.); ♂, VII/VIII.1828, Aidoema (geen cat. no.), syntypen.

Meliphagidae - Honingeters*Meliphaga analoga analoga* (Reichenbach, 1852)

„*Meliphaga auriculata* ♀, Müll. Verh.“.

2 ♀, VIII.1828, Lobo (geen cat. nos.).

Meliphaga aruensis sharpei (Rothschild & Hartert, 1903)

Meliphaga auriculata Salvadori, 1881: 331 — Nuova Guinea meridionale = Lobo.

Ptilotis auriculata Sclater, 1858: 157 — Lobo (nomen nudum).

„*Meliphaga auriculata* ♂ Müll., Verh.“.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (geen cat. no.), holotype van *Meliphaga auriculata*.

Blijkens de door Van Oort geschreven etiketten van de teruggebalgde vogels, verwarde Müller drie soorten onder de naam *Meliphaga auriculata*. De naam is ettelijke malen gepubliceerd als een nomen nudum, het eerste door Sclater (1858) in de com-

binatie *Ptilotis auriculata*, maar is pas gevalideerd door Salvadori, wiens beschrijving: „Becco piuttosto breve e robusto; piume auriculari gialle allungate; piume laterali del groppone terminate di bianco”, duidelijk betrekking heeft op *M. aruensis*. Helaas is de naam *M. auriculata*, hoewel de oudste voor de soort, gepraeoccupeerd door *Certhia auriculata* Shaw, 1812, een synoniem van *Meliphaga melanops*. Stresemann (1925) opperde dat het type van *M. auriculata* waarschijnlijk aan de Oetanata Rivier was verzameld, maar het is van Lobo. Zowel Stresemann als Salomonsen (1967: 369) hebben *M. auriculata* geplaatst in de synonymie van *M. aruensis aruensis*, stellig op grond van de onjuiste localiteit Oetanata, maar het type van *M. auriculata* heeft de lange oordekveren die diagnostisch zijn voor *M. aruensis sharpei*. Dit bevestigt dat de herkomstopgave Lobo juist is, daar aan de Oetanata Rivier de nominaatvorm valt te verwachten.

Het is geen wonder dat Müller de drie door hem ontdekte soorten (*M. analoga*, *M. aruensis* en *M. gracilis*) verwarde, want de onzekerheid over kenmerken en soortgrenzen binnen deze groep van Meliphagidae duurt voort tot op de huidige dag.

Meliphaga gracilis gracilis (Gould, 1866)

„*Meliphaga auriculata* ♂ Müll. Verh.”.

♂ (= ♀?), 1828, Nouv. Guinée (geen cat. no.).

Zie Mees (1982: 147).

Meliphaga versicolor versicolor (Gould, 1843)

Ptilotis striolata Sclater, 1858: 157 - Oetanata (nomen nudum).

„*Meliphaga striolata*; Müll. Verh.”.

♂, ♀, VI.1828, Oetanata (geen cat. nos.).

Hoewel deze vogels herhaaldelijk in de literatuur zijn genoemd, met de juiste herkomstopgave, onder de nomina nuda *Meliphaga striolata* en *Ptilotis striolata*, wordt, zelfs in de nieuwste handboeken en systematische lijsten, de gehele zuid-westkust van Nieuw-Guinea, tussen Sorong en Merauke, van het verspreidingsgebied dezer soort uitgesloten (cf. Mayr, 1941: 203-204; Keast, 1961: 382-383; Salomonsen, 1967: 375-376; Rand & Gilliard, 1967: 558-559; Ford, 1978). Daarbij is ook Gyldenstolpe's (1955: 354) vermelding van het schiereiland Bomberai, waarover hieronder meer, over het hoofd gezien. Waarschijnlijk komt de soort langs de gehele zuid-west kust van Nieuw-Guinea voor, want in de vogelverzameling van het British Museum (Tring) trof ik drie exemplaren van Laag Eiland, voor de monding van de Bloemen-Rivier, 29.XI.1935 (leg. A. Moyne-Chaplin). Deze localiteit ligt ca. 200 km OZO van Oetanata en 450 km NW van Merauke. Daar zuid Nieuw-Guinea, van Merauke oostwaarts, bewoond wordt door de nominaatvorm, noord en west Nieuw-Guinea daarentegen door *M. v. sonoroides*, was het de moeite waard na te gaan tot welke ondersoort de exemplaren van de zuid-west kust behoren. Wat betreft de vogels van de Oetanata Rivier: het ♀ is blijkbaar niet adult, en is nogal bleek op de onderzijde, met ook weinig ontwikkelde lengtestrepen. Het ♂ echter is geheel adult, en heeft een sterker geel getinte borst dan al onze exemplaren van *sonoroides*. Het is zeker niet minder geel op de borst dan ons enige exemplaar van de nominaatvorm

(♀, 10.IX.1904, Merauke; de vogel genoemd door Van Oort, 1909a: 97) en past goed in een serie van zeven stuks uit Merauke (leg. H. Nevermann), die ik ter leen ontving van Dr. G. Mauersberger (Zoologisches Museum, Berlijn). De drie balgen van Laag Eiland bleken goed overeen te stemmen met een exemplaar van Batavia River, Kaap York, 10.XII.1935 (eveneens leg. A. Moyne-Chaplin). Het viel mij op, dat deze balgen bleker geel van kleur waren dan de acht oude exemplaren in het British Museum (Albany I., Dunk I., Cape Grenville (2), en „Australia” (4)). Niettemin is het duidelijk dat de vogels van Oetanata en Laag Eiland tot de nominaatvorm behoren, waarmede het verspreidingsgebied van deze vorm op Nieuw-Guinea, zoals tot dusver in de literatuur vermeld, 600 km in WNW richting wordt uitgebreid. Verder westelijk zijn de dichtstbijzijnde localiteiten waar *Meliphaga versicolor* is aangetroffen, Poeloe Adi en Kambala, ongeveer 300 km van Oetanata; Gyldenstolpe (1955: 354) bracht de aldaar verzamelde vogels zonder commentaar tot het ras *sonoroides*.

Philemon novaeguineae novaeguineae (S. Müller, 1842)

Trop[idorhynchus] novaeguineae S. Müller, 1842: 153 — de zuid-westkust van Nieuw-Guinea.

Tropidorhynchus mitratus Sclater, 1858: 158 — R. Oetanata (nomen nudum, niet gevalideerd door wijziging naar Müller, 1840: 21).

Meliphaga corniculata; Müller (1840: 21): een verre verspreiding.

Tropidorhynchus Novae Guineae; Sclater (1858: 158): West coast of N.G.

♀, VI.1828, Oetanata (geen cat. no.), holotype.

Zie Mees (1982: 152-154).

Myzomela obscura fumata (Bonaparte, 1850)

Ptilotis fumata Bonaparte, 1850a: 392 — N. Guinea.

„*Meliphaga concolor* Müller, MS.”.

„*Meliphaga fumata* Müller, MS.”.

Ptilotis fumata; Sclater (1858: 157): R. Oetanata, N.G.

2 ♂, VI.1828, Oetanata (cat. 1, 2), syntypen.

Ramsayornis modestus (G.R. Gray, 1858)

„*Meliphaga nisoria* Müller, MS.”.

♀, 1828, Nieuw-Guinea (geen cat. no.).

Zie Schodde (1978) en Mees (1982: 150-151).

Conopophila albogularis (Gould, 1843)

Entomophila albogularis; Sclater (1858: 158): Lobo.

♂, VII/VIII.1828, Lobo (geen cat. no.).

Xanthotis flaviventer saturator (Rothschild & Hartert, 1903)

Tropidorhynchus chrysotis; Sclater (1858: 158): R. Oetanata.

♂, ♀, VI.1828, Oetanata (geen cat. no.); skelet, 1828, Nouvelle Guinée méridionale (cat. a, cf. Van Oort, 1907: 266, s. n. *Xanthotis chrysothis filigera*).

De nomenclatuur van deze soort is verward, doch daar reeds Lesson (1828), binnen enkele maanden na publicatie de oorspronkelijk gegeven naam *Philedon chrysothis* Lesson, 1828, heeft vervangen door *myzantha flaviventer*, daar eerstgenoemde gepreoccupeerd was, bestaat er geen twijfel aan, dat *flaviventer* de geldige naam is. Niettemin komt men nog vaak de naam *X. chrysothis* tegen. Ook heerst er onenigheid over de vraag of *Xanthotis* een geldig geslacht is, dan wel verenigd moet worden met *Meliphaga*. Volgens Salvadori (1878: 97) en Van Oort (1909b: 97) en zoals hierboven geciteerd, zou de naam *saturator*, gebaseerd op vogels van de Aroe Eilanden, een synoniem zijn van de veel eerder aan Australische vogels gegeven naam *filigera*, maar latere auteurs, te beginnen met Ogilvie-Grant (1915: 73), zijn hen hierin niet gevolgd. Gebrek aan materiaal van Australië verhindert mij hierin een eigen standpunt in te nemen.

Toxorhamphus novaeguineae novaeguineae (Lesson, 1827)

Nect[arinia] (*Arachn.*) *novae guineae*; Müller & Schlegel (1844: pl. 11, fig. 3).

Arachnothera novae-guineae; Müller & Schlegel (1845: 70): Lobo; „van welken wij slechts dit eene vrouwelijke voorwerp bezitten“.

Arachnothera Novae Guineae; Sclater (1858: 157): Lobo.

♀ (= ♂!), VII/VIII.1828, Lobo („type *Arachnothera* n. sp.“), (geen cat. no.).

De mannetjes van deze soort zijn groter dan de wijfjes, met in het bijzonder opmerkelijk langere en dikkere snabels. De maten van dit exemplaar (vleugellengte 71 mm, snavel van de schedel 30.8 mm) tonen dat het een ♂ is.

Sturnidae - Spreeuwen

Aplonis cantoroides (G.R. Gray, 1862)

Lamprotornis cantor; Müller (1840: 22): Lobo.

Calornis metallica; Sclater (1858: 164): Lobo.

♀ juv., VII.1828, Aidoema (geen cat. no.).

Mino dumontii dumontii Lesson, 1827

Gracula Dumontii; Müller (1840: 22): Lobo.

Gracula Dumonti; Sclater (1858: 164): Lobo.

♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1).

Oriolidae - Wielewalen

Oriolus szalayi (Madarász, 1901)

♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1); cf. Schlegel (1867: 113).

Oriolus flavocinctus (King, 1826)

M[imeta] mülleri Bonaparte, 1850a: 346 — ex N. Guinea.

♂, V.1828, Dourga-Rivier (cat. 4), holotype van *Mimeta mülleri*.

Hoewel o.a. Greenway (1962: 125) *mülleri* erkent als een geldig ras, onder de naam *Oriolus flavocinctus mülleri*, is de validiteit op zijn best twijfelachtig (cf. Mees, 1964: 29 en 1982: 159). Van Oort (1910), die het bovengenoemde type onderzocht, concludeerde trouwens al dat: „it does not differ in any respect from specimens of *O. flavocinctus* from Australia“.

Dicruridae - Drongo's

Dicrurus hottentottus carbonarius Bonaparte, 1850

[*Dicrourus*] *carbonarius* Bonaparte, 1850a: 352 — ex Nov. Guinea.

Dicrurus carbonarius; Sclater (1858: 160): Lobo.

♀, VII.1828, Lobo (geen cat. no.); ♀, VII/VIII.1828, Lobo (geen cat. no.), syntypen.

Artamidae - Spitsvogels

Artamus leucorhynchus leucopygialis Gould, 1842

[*Artamus*] *papuensis* Bonaparte, 1850a: 344 — ex Nova Guinea, Timor.

Ocypterus leucorhynchus; Müller (1840: 21): op Nieuw-Guinea en op Java.

Artamus papuensis; Sclater (1858: 159): R. Oetanata.

♂, VI.1828, Oetanata (cat. 81); ♀, VII/VIII.1828, Aidoema (cat. 80), syntypen van *Artamus papuensis*.

Cracticidae - Orgelvogels

Cracticus cassicus (Boddaert, 1783)

Cracticus personatus Sclater, 1858: 162 — Lobo.

Barita varia; Müller (1840: 22): Lobo.

♂, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 2, 3), syntypen van *Cracticus personatus*.

Het is merkwaardig dat Sclater naast dit materiaal waarop hij de naam *Cracticus personatus* baseerde, „nearly allied to *C. picatus*“, ook *Cracticus cassicus* van Lobo (Müll.) vermeldt.

Ptilonorhynchidae - Prieelvogels

Ailuroedus buccoides buccoides (Temminck, 1836)

Kitta buccoides Temminck, 1836a: pl. 575 — la baie de Lobo.

Kitta buccoides; Müller (1840: 22): Lobo.

♀, 17.VII.1828, Lobo (cat. 1), overgebleven syntype.

Temminck zegt duidelijk: „Deux individus femelles....”; er waren dus twee stuks. Müller (MS) noemt er slechts één.

Paradisaeidae - Paradijsvogels

Ptiloris magnificus magnificus (Vieillot, 1819)

Paradisea magnifica major Schlegel, 1860: 193 - Tritons-Baai.

Epimachus filamentosus; Müller (1840: 22): Lobo.

Epimachus maximus; Sclater (1858: 163): Lobo.

♂, 2 ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2, 3), syntypen van *Paradisea magnifica major*.

Cicinnurus regius regius (Linnaeus, 1758)

Paradisea regia; Müller (1840: 22; 1841: 70): Lobo.

Cicinnurus regius; Sclater (1858: 163): Lobo and r. Oetanata.

♂, 2 ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2, 3); skelet, VII/VIII.1828, Lobo (cat. a, cf. Van Oort, 1907: 279).

Sclater vermeldt ook de Oetanata Rivier als een localiteit waar Müller deze soort zou hebben aangetroffen, maar dat is niet juist. Müller noemt deze kleine paradijsvogel onder de soorten welke hem alleen bekend waren van het district Lobo, waar zeven stuks verzameld werden.

Paradisaea minor minor Shaw, 1809

Paradisea papuensis; Müller (1840: 22; 1841: 70): Lobo.

Paradisaea papuana; Sclater (1858: 163): Lobo and r. Oetanata.

3 ♂, ♂ in ♀-kleed, ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 1, 2, 8, 11, 12); skelet, dito (cat. a), schedel, dito (cat. e), cf. Van Oort (1907: 278).

Müller trof deze paradijsvogel alleen te Lobo, maar hij voegt daaraan toe: „De laatstgenoemde vogel, hoezeer door ons in de vrije natuur, alleen in deze bergachtige kuststreek waargenomen, schijnt intusschen ook in de vlakke bosschen bij de rivier Oetanata, niet zeldzaam te zijn, naardien wij aldaar vaak inboorlingen zagen, die groote pluimen op het hoofd droegen van de lange goudkleurige vederen, waarmede de oude mannetjes dezer vogelsoort prijken”. Op grond hiervan noemt Sclater, naast Lobo, de Oetanata als plaats van voorkomen. Te Lobo moet de soort wel algemeen zijn geweest, want er werden 14 exemplaren geschoten.

Manucodia chalybatus (Pennant, 1781)

Barita chalybea; Müller (1840: 22): Lobo.

Manucodia chalybea; Sclater (1858: 162): Lobo.

2 ♀, VII/VIII.1828, Lobo (cat. 3, 4).

Een hiervan 24 Juli volgens aantekeningen.

Corvidae - Kraaien

Corvus orru orru Bonaparte, 1850

[Corvus] orru Bonaparte, 1850a: 385 — ex N. Guinea.

♂, 29.VI.1828, Aidoema (cat. 1), holotype.

Sclater (1858: 162) noemt *Corvus orru* wel, maar ten onrechte als van : „Havre-Dorey (Less.). Mus. Paris”, hoewel hij de juiste verwijzing geeft naar Bonaparte, die duidelijk stelt dat hij een vogel uit Leiden beschreef.

Volgens Müller (MS) is deze vogel verzameld op 29 Juni, hetgeen ik aanneem dat juist is, hoewel er op het door Finsch, omstreeks 1900, geschreven etiket „Augustus” staat. Van 29 Juni tot 3 Juli 1828 lag de *Triton* voor anker in de Straat Saraweri Wourat, aan de noordzijde van Aidoema (cf. Müller, 1840: 29), zodat er stellig gelegenheid bestond het eiland te bezoeken. Ik vermoed zelfs, dat er alleen gedurende deze dagen op Aidoema is verzameld. De mogelijkheid dat het eiland later, vanuit Lobo, nog een of meermalen is bezocht, valt echter niet uit te sluiten.

6. Onjuiste opgaven

Chalcophaps stephani stephani Pucheran, 1853

Volgens Sclater (1858: 168) zou er materiaal van Lobo in Leiden zijn, doch dat is niet aanwezig, en wordt ook niet genoemd door Schlegel (1873). Sclater verwijst naar Müller (1840: 23) maar daar is geen vermelding van de soort, evenmin als in Müller (MS). Salvadori (1882: 182) gaf hierop al het volgende commentaar: „Lo Sclater e sulla sua fede il Gray menzionano questa specie come una di quelle raccolte dal S. Müller presso Lobo, ma io non la trovo menzionata da questo viaggiatore, nè alcun individuo di Lobo è registrato dallo Schlegel nel *Muséum des Pays-Bas*”. De enige nog bestaande exemplaren van *C. stephani*, die ten tijde van Sclater's bezoek reeds in Leiden aanwezig waren, zijn twee stuks van *C. stephani wallacei* (♂, ♀, cat. 1, 2), verzameld door Forsten in Gorontalo, Celebes, in 1841/1842 (cf. Schlegel, 1873: 151). Onder op de plankjes van deze voorwerpen is nog de door Temminck gegeven naam *Columba albifrons* te lezen. Misschien is Sclater's vermoedelijke vergissing als volgt te verklaren. In April 1839 deed een Frans eskader (bestaande uit de korvetten *Astrolabe* en *Zélé*, onder bevel van J. Dumont d'Urville) de Triton-Baai aan, en ankerde op de reede van de gewezen nederzetting Merkusoord. Gedurende een oponthoud van een dag of tien werden topographische opnamen gemaakt. Er werden ook vogels verzameld, waaronder de duif die het type zou worden van *Chalcophaps stephani*. Hoewel Sclater dat alles goed wist, is het toch mogelijk dat de localiteit Triton-Baai hem automatisch de collecties aldaar gemaakt door de Natuurkundige Commissie in gedachten heeft gebracht. Sclater laat overigens nog wel meer steken vallen: voor *Ptilinopus magnificus puella* noemt hij de localiteit Oetanata (s. n. *Carpophaga puella*), in plaats van Lobo, en voor *Ducula mullerii* Oetanata (s. n. *Carpophaga Mülleri*), in plaats van Dourga, enz.

Chalcopsitta atra atra (Scopoli, 1786)

♂, VII/VIII.1828, „Lobo-Baai” (cat. 3).

Dit exemplaar wordt vermeld door Schlegel (1864: 129) en Finsch (1868: 756), maar deze soort hoort niet aan de Lobo-Baai voor te komen, is immers conspecifiek, of althans zeer nauw verwant, met *C. scintillata*, waarvan Lobo de type-localiteit is! Zie dat Sclater (1858: 165) deze soort wel vermeldt als aanwezig van Nieuw-Guinea in Mus. Lugd., maar niet de naam Müller, en geen localiteit noemt: misschien heeft Schlegel die er dus bij verzonnen.

Pitta sordida novaeguineae Müller & Schlegel, 1845

Pitta Novae Guineae; Sclater (1858: 158): Lobo (Müll.).

Op de door Sclater geciteerde plaats verklaren Müller & Schlegel (1845: 19) duidelijk dat zij deze soort alleen kenden van een door Quoy & Gaimard gepubliceerde afbeelding. Sclater's vermelding van Lobo berust dus op een misverstand.

7. Wetenschappelijke resultaten

Een optelling van het in de voorafgaande systematische lijst opgesomde materiaal levert op: 180 balgen en opgezette vogels, 8 skeletten (plus één schedel), en één ei. Wanneer wij de bovengenoemde aantallen vergelijken met de opgave van Macklot (341 huiden, 34 skeletten, 12 eieren), blijkt dat er van de huiden nog iets meer dan de helft over is, een beter resultaat dan ik had durven verwachten.

De systematische lijst telt in totaal 119 soorten, met inbegrip van die, waarvan geen materiaal (meer) voorhanden is, doch die uitdrukkelijk door Müller en Macklot genoemd zijn.

Er gaan af tien soorten, waarvan geen materiaal meer aanwezig is: *Butorides striatus*, *Haliaeetus leucogaster*, *Tringa hypoleucos*, *Numenius phaeopus*, *Esacus magnirostris*, *Ptilinopus superbus*, *Goura cristata*, *Probosciger aterrimus*, *Geoffroyus geoffroyi*, *Rhipidura hyperythra*. Van één soort is een ei aanwezig, maar geen huid (*Casuaris* sp.) en van één soort is een skelet aanwezig, maar geen huid (*Pluvialis squatarola*).

Uitgaand van de 119 soorten waarvan volgens Macklot en Müller destijds huidenmateriaal aanwezig was, lijkt dit alles aardig te kloppen: de moderne lijst telt immers ook 119 soorten, waarvan er thans 10 ontbreken, en twee niet meer door huiden (doch door een ei en een skelet) vertegenwoordigd zijn. Dus zijn er van 107 soorten nog huiden, resp. opgezette exemplaren aanwezig.

Er valt echter van Macklot's lijst wel wat af te dingen: ♂ en ♀ van *Electus roratus* zullen als verschillende soorten zijn geteld, en hetzelfde geldt voor *Coracina melas*. Het aantal moet dus van 119 tot 117 worden gecorrigeerd. Ondanks de duidelijke opgave dat er van 119 vogelsoorten huiden aanwezig waren, lijkt het mij waarschijnlijk dat dit aantal in feite alle waargenomen soorten omvatte en dat er bijvoorbeeld van de casuaris nooit meer dan alleen het ei is geweest, en geen huid. Uit Müller's tekst (geciteerd op blz. 19) valt bijna af te leiden dat hij nooit een casuaris in het wild had gezien, en er zeker geen onder schot had gekregen. Zouden er zelfs soorten zijn opgenomen alleen op grond van veldwaarnemingen? Misschien *Haliaeetus leucogaster* en *Tringa hypoleucos*? *Haliaeetus leucogaster* staat niet op Macklot's (1830) lijst van verzamelde soorten. Dit alles blijft natuurlijk speculatie, maar suggereert dat niet met volledige zekerheid valt te zeggen of van alle tien hierboven genoemde „ontbrekende” soorten inderdaad ooit huidenmateriaal is verzameld.

Op de gemaakte verzamelingen zijn in totaal 41 nieuwe beschrijvingen gebaseerd.

Van dit totaal zijn er thans: 21 goede soorten, 12 goede rassen, en 8 synoniemen. Op één na (*Rhipidura hyperythra muelleri*) is van deze vormen type-materiaal aanwezig, dus van 21 soorten, 11 rassen en 8 synoniemen. De beschrijvingen begonnen met Temminck in 1834, terwijl de laatste die van *Pitohui kirhocephalus stramineipectus* was, door Van Oort in 1907, 79 jaar na dato. Dat betekent niet, dat alles daarmee definitief beschreven was, want sindsdien zijn nog vier geldige rassen beschreven, die niet op materiaal van Lobo gebaseerd waren, maar wier verspreidingsgebied deze localiteit wel insluit, t.w. *Cyclopsitta desmarestii intermedia* van Oort, 1909, *Pseudogerygone conspicillata mimikae* Ogilvie-Grant, 1915, *Myiagra rubecula papuana* Rothschild & Hartert, 1918, en *Machaerirhynchus flaviventer albigula* Mayr & de Schauensee, 1939, alsmede het twijfelachtige ras *Ducula spilorrhhoa tarara* Rand, 1941.

De beschrijving van 21 soorten en 12 rassen betekent op zichzelf al een enorme verrijking van de kennis der avifauna van Nieuw-Guinea. Wel is jammer dat deze bijdrage zo langzaam en zo versnipperd, door vele auteurs, in de wetenschappelijke literatuur ter kennis is gebracht (door Temminck, S. Müller, Schlegel, Bonaparte, Finsch, Sclater, Sharpe, Salvadori en Van Oort).

Een andere benadering is, te kijken hoeveel van de soorten toen zij verzameld werden, of kort daarna, nog onbeschreven waren, en bij een enigszins voortvarende bewerking in het credit der Natuurkundige Commissie hadden kunnen worden bijgeschreven. Het maken van deze optelling is niet zo eenvoudig, daar sommige der geldige rassen geldige soorten zouden zijn geweest als zij eerder waren beschreven. In enkele gevallen bleken sinds lang gebruikte namen gepraeoccupeerd te zijn, en moesten veel later vervangen worden. Er kan niet redelijkerwijs verwacht worden, dat een bewerker omstreeks 1835 dit kon voorzien. De optelling laat zien dat er vóór 1831 meer dan 60 vormen (soorten/rassen) onbeschreven waren, de meeste hiervan soorten, dus ruim de helft van het totale aantal verzamelde soorten.

Zelfs 30 jaar na de expeditie kon Sclater (1858) van heel Nieuw-Guinea pas 170 soorten vogels vermelden, d.w.z. dat 70% van de toen van Nieuw-Guinea bekende vogelsoorten door de Commissie was verzameld. Sclater's lijst is maar matig betrouwbaar: een aantal soorten staat er, onder verschillende namen, dubbel in opgenomen. Daar tegenover heeft hij soorten over het hoofd gezien. Aannemende dat deze twee bronnen van fouten elkaar min of meer in evenwicht houden, kan het boven opgegeven aantal van 170 als ongeveer juist worden beschouwd. Het aantal thans van Nieuw-Guinea (plus de omringende kleinere eilanden) bekende vogelsoorten bedraagt ca. 700. Daarbij zijn echter toevallige bezoekers inbegrepen (cf. Beehler & Finch, 1985).

De conclusie mag zonder meer luiden, dat door de Commissie op Nieuw-Guinea baanbrekend werk is verricht, dus dat een belangrijke bijdrage is geleverd tot de grondlegging der ornithologische kennis van dit grote eiland. Bovendien mag niet uit het oog worden verloren, dat ornithologie maar een van de facetten van natuurlijke historie was waarmee de Commissie zich bezig hield, en dat ook op andere gebieden van zoölogie, botanie, bodemkunde, enz. belangrijke resultaten werden verkregen. In dit verband mag de hier voren (blz. 12/13) geciteerde klacht van Macklot meer een uiting van frustratie heten, dat hij Nieuw-Guinea al had moeten verlaten terwijl er nog zo oneindig veel méér te ontdekken viel, dan dat in de beschikbare tijd, en onder de gegeven omstandigheden, niet al heel veel was bereikt.

8. Verantwoording der illustraties

De bijgevoegde zwart-wit afbeeldingen zijn, op één na, overgenomen uit Müller (1840/ 1841). De gekleurde originelen, die ook van de hand van Van Oort zijn, zijn helaas verspreid geraakt: zij bevinden zich niet meer in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, waar ik ze ca. 25 jaar geleden nog gezien heb. Het (of een) origineel van fig. 1 is in het Helders Marine Museum; het middenstuk van deze plaat is gereproduceerd in Van der Kooij (1976: 54). De figuren 3 en 5 zijn, nieuw gelithografeerd, en derhalve met geringe afwijkingen, opgenomen in de tweede druk van de Land- en Volkenkunde (Müller, 1857). De éne niet uit het werk van Müller afkomstige plaat (fig. t 6), is overgenomen van het titelblad van Modera (1830).

Zonder uitleg zou de hierboven gebruikte uitdrukking „het (of een) origineel” bevreemding kunnen wekken. Van alle platen werden echter copieën vervaardigd, blijkbaar binnen een of twee jaar, zoals blijkt uit een brief van Van Oort (MS):

„.....op onze groote reis naar Nieuw Guinea veel gezien en ondervonden....een menigte teekeningen van zoogdieren, vogels, vooral van Amphibien enz. zijn er op die reize gereed gemaakt. Thans ben ik druk met het kopieeren derzelve bezigt ten einde de originelen naderhand naar *Europa* te zenden. Het is een werk van belang om al die dingen nog eens na te teekenen daar ik thans maar alleen ben, vroeger nam mijn vriend *Van Raalten* meede de teekeningen ter hand, maar die is thans ook niet meer. Op Timor hebben wij hem kort na dat *Zipelius* gestorven was verloren....”.

De copieën zijn dus ten dele vervaardigd door Van Oort zelf, ten dele door Van Raalten. Het zal duidelijk zijn dat, althans in het geval van door Van Oort zelf vervaardigde copieën, het verschil tussen origineel en copie wel erg subtiel wordt. In veel gevallen is er toch wel uit te komen.

Enige jaren geleden doken in Australië platen op uit deze reeks. Ik ontving afdrukken ter vergelijking en vond dat zij gelijk zijn aan de hier aanwezige, met dit verschil, dat de meeste onzer platen gesigneerd zijn, de Australische niet. De Australische platen (die in 1986 berustten bij het antiquariaat Anne McCormick, Potts Point, N.S.W.), waren aangekocht van een verzamelaar in de V. S., die ze ongeveer 20 jaar in zijn bezit had gehad. Van hun geschiedenis voor die tijd is niets bekend. Het ligt voor de hand aan te nemen dat deze ongesignde platen de destijds vervaardigde copieën zijn.

Bovendien blijkt uit de hierboven geciteerde brief van Van Oort, dat het de bedoeling was de originelen naar Nederland te zenden (zoals eigenlijk vanzelf spreekt). Dit is kennelijk ook gebeurd, want zij waren beschikbaar voor reproductie toen de „Verhandelingen” begonnen te verschijnen.

9. Noten

Noot 1 (blz. 3).— Temminck, Falck, en Van der Capellen waren leeftijdgenoten en vrienden. Toen Falck, als jonge man, op zoek was naar een bezoldigde betrekking, werd hij bij een diner ten huize van J. Temminck (de vader van C.J.) naast G.C. Meyners geplaatst, die toen (Januari 1802) juist was benoemd tot gezant bij het Spaanse hof. Reeds de volgende dag ontving hij zijn aanstelling tot secretaris der legatie, tegen kost en inwoning en f 800,- 's jaars.

Falck en Van der Capellen hadden gelijktijdig in Göttingen gestudeerd, er vriendschap gesloten, en daar de invloed ondergaan der inspirerende colleges in

de natuurlijke historie van de beroemde Professor J.F. Blumenbach. Vogels namen een belangrijke plaats in bij deze colleges (cf. Gebhardt, 1964: 39). Het is bekend dat Baron van der Capellen tot hun dood toe in briefwisseling stond met zijn vroegere hoogleraren Blumenbach en G.F. von Martens, en Falck stelde nog vele jaren later, toen hij minister was, de colleges van Blumenbach ten voorbeeld aan Leiden. De menselijke aard kennende, twijfel ik er aan of dit in Leiden gewaardeerd werd.

Toen in 1820 Temminck zijn levensdoel verwezenlijkt zag met de oprichting van 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie, was Falck Minister, en was Van der Capellen Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië. Een krachtiger combinatie ter ondersteuning van natuurhistorisch onderzoek in de koloniën is nauwelijks denkbaar.

Dat de resultaten der Commissie niet geheel hebben voldaan aan de verwachtingen is niet te wijten aan de leden. Uitstekend voorbereide en bezielde jonge mensen werden uitgezonden, werkten gedurende enkele maanden of jaren hard (waarschijnlijk te hard) in Indië, en stierven er. Dit heeft met name de bewerking en publicatie der resultaten nadelig beïnvloed. Desondanks is heel wat bereikt.

Noot 2 (blz. 4).— Dat deze beoordeling geen chauvinistisch geklets is, moge blijken uit de volgende citaten:

„The superiority of the Leyden Museum over any other is unquestionable, not perhaps so much on account of its containing a greater number of species than those of London, Paris, Philadelphia and Berlin, but for the freshness and perfection of the specimens, for the quantity of skeletons, and above all for the never-sufficiently-praised series of individuals of the various species of both sexes, in different ages, and from different localities and countries....” (Bonaparte, 1850b: 143-144).

„Ich hatte bereits so viel gehört und gelesen von diesem wundervollen Institute, dass die Spannung gewiss keine geringe war, mit der ich zuerst die Schwelle des grossen Gebäudes betrat” (Droste, 1867).

„Aber weder London noch Paris, noch auch das betriebsame Berlin errang die Palme in diesem Wettstreit; der sie an sich riß, war Coenraad Jacob Temminck, Direktor des Niederländischen Reichsmuseums in Leiden” (Stresemann, 1951: 116).

Noot 3 (blz. 5).— De aanleiding tot de uitzending van de expeditie wordt uitvoerig uiteengezet door Wichmann (1910: 1-12): het was een (onjuist gebleken) gerucht dat de Engelsen zich op de zuidkust van Nieuw-Guinea zouden hebben gevestigd. In elk geval werd het dringend noodzakelijk geoordeeld de voordien tamelijk vage aanspraken van Nederland op het westelijk deel van Nieuw-Guinea te concretiseren.

Noot 4 (blz. 6).— Macklot (MS) noemt ook nog als lid een „teekenaar voor de Botanie”, geheten la Tour. Blijkens de brief van Macklot moet hij in elk geval de reis van Batavia naar Soerabaja hebben meegemaakt. Later is van deze persoon nooit meer sprake, zodat valt aan te nemen dat hij òf reeds te Soerabaja, òf te Makassar er de brui aan heeft gegeven, dan wel teruggeroepen is (zie ook Veth, 1879: 66). Mogelijk is deze la Tour dezelfde als de door Van Steenis-Kruseman (1950: 64) vermelde Latour, die in 1824 C.L. Blume vergezelde op een inspectie op Java.

Noot 5 (blz. 6).— Het voor de aan te leggen versterking bestemde detachement, dat te Ambon aan boord kwam, bestond, naast de Regeringscommissaris, uit: de Luitenant der Infanterie Schrijber, de Chirurgijn der derde klasse Pierson, 11 Europese en 20 Inlandse soldaten, 10 bannelingen (Javanen), één Europese en 22 Inlandse vrouwen en 21 kinderen, dus tesamen 88 personen. De vrouwen en kinderen huisden, wegens plaatsgebrek, in de barkas, die op de barring stond (cf. Modera, 1830: 7). Lt. ter Zee Modera, uit wiens zeer lezenswaardige boek over de expeditie ik zo veel geciteerd heb, was navigatie-officier aan boord van de *Triton*.

Noot 6 (blz. 6).— Dit sappige verhaal is afkomstig van J.A. Susanna, in de inleiding tot de brieven van Macklot (1829). Het is merkwaardig dat noch Modera, noch Müller, noch de zo zorgvuldige Wichmann, er gewag van maken. Ook is onduidelijk hoe er, al was het slechts voor enkele dagen (nl. alleen op de reis van Ambon naar Banda), op het overvolle schip nog 70 bannelingen bijgestouwd hadden kunnen worden. Misschien betreft het verhaal dus een ander schip, of een andere reis van hetzelfde schip. Volgens Haga (1884: 27), die ook moeite heeft gehad het verhaal te plaatsen, betrof het de *Iris* en niet de *Triton*, en had het betrekking op een latere reis van Ambon naar Nieuw-Guinea.

Noot 7 (blz. 7).— Toen ik in 1957 te Sorong verbleef, werden Nederlanders door de bevolking der omringende eilanden nog steeds „Kompenie” genoemd, hoewel de VOC reeds in 1798 was geliquideerd.

Noot 8 (blz. 7).— Men schijnt zich van de tegenstrijdigheid in de opdracht voor Regeringscommissaris A.J. van Delden, die belast was met de inbezitneming en de organisatie van de nederzetting, niet bewust te zijn geweest:

Artikel 1. Hij zal zich inschepen op Z.M. Korvet de *Triton*, [en] te *Banda* of *Goram* tolken halen.

Artikel 3. Daar het detachement niet sterker kan zijn, zal bij voorkeur, tot plaatsing van hetzelfde, bestemd moeten worden, de streek lands, op welke tot dus verre geene vaart bestaat met de Cerammers en Gorammers....

Het bleek dan ook dat de meegebrachte tolken niet in staat waren met de bewoners van de Dourga-Rivier te communiceren, hetgeen tot de aanval met pijlen zal hebben bijgedragen. Verder westelijk, waar de tolken zich wel verstaanbaar konden maken, was daarentegen de ontvangst veel vriendelijker. De vrees voor tegenwerking door handelaren bleek dus, in dit geval en op dit ogenblik, ongegrond te zijn geweest.

Een jaar later werd echter de vrees toch bewaarheid. Nadat reeds terloops een samenzwering onder de (in September 1828 door de *Iris* aangevoerde) dwangarbeiders was ontdekt, kreeg Merkusoord op 11 September 1829 een overval van 600 Papoea's te doorstaan, aangevoerd (en zeker ook opgestoot) door de Ceramse tolk Manly Jeddi. Nadat de aanval was afgeslagen trok de vijand zich over zee terug in 21 prauwen. Een nog zwaardere aanval, door bewoners van Ceram Laut samen met Papoea's, in totaal 700 man, vond plaats op 12 November 1829. Ditmaal was de aanstichter de Radja van Kilwaroe op Ceram Laut. Het gelukte ook deze aanval af te slaan. Hoewel er niet minder dan 5000 pijlen op het fort waren afgeschoten, vielen er slechts twee zwaar gewonden. De aanvallers lieten drie doden achter.

Noot 9 (blz. 8).— Marianne Wilhelmina Frederica Louisa Charlotta, Prinses der Nederlanden (1810-1883), dochter van Koning Willem I en Koningin Wilhelmina (van Pruisen); huwde in 1830 Albrecht, Prins van Pruisen (echtscheiding in 1849).

Noot 10 (blz. 10).— Later is gebleken dat, ten gevolge van het gebruik van ondeugdelijk en verouderd instrumentarium, deze positiebepalingen minder nauwkeurig waren dan zij hier schijnen te zijn, en het heeft dan ook moeite gekost de valse *Oetanata* en de *Oetanata* terug te vinden (cf. Wichmann, 1910: 9 voetnoot 1, en 11-12).

Met alle respect voor het ongelooflijk uitvoerige en zorgvuldige werk van Wichmann, moet gezegd worden, dat hij wel eens neiging toont de kwaliteiten van anderen al te negatief te benaderen. Over de door het Commissielid Zippelius op Nieuw-Guinea gemaakte aantekeningen, heeft hij de volgende passage (cf. Wichmann, 1910: 12): „Die Manuskripte und Zeichnungen gelangten in den Besitz der Koninkl. Naturkundige Vereinigung in Batavia, die sie unbegreiflicherweise im Jahre 1852 einem C.L. Blume auslieferte unter der Bedingung, dass sie von ihm herausgegeben würden. Man hat niemals wieder etwas von ihnen gehört und alle Mahnbrieife wurden von Blume keiner Antwort gewürdigt“.

Zou Wichmann echt niet geweten hebben dat met „einem C.L. Blume“ de Directeur van het Rijksherbarium bedoeld werd, of zou hij opzettelijk deze denigrerende opmerking hebben gemaakt? Het antwoord op deze vraag is wel duidelijk, want in een voetnoot op dezelfde bladzijde somt n.b. Wichmann een hele reeks publicaties van diezelfde C.L. Blume op. Daar Zippelius in Rijksdienst was, waren zijn in dienst gemaakte aantekeningen Rijkseigendom; als zodanig hadden zij nooit in het bezit van de Kon. Naturkundige Vereinigung te Batavia mogen „gelingen“, maar hadden rechtstreeks naar het Rijksherbarium gezonden moeten worden. Gelukkig dat zij daar tenslotte nog, „unbegreiflicherweise“ zijn gedeponeed. Dat Blume, na afsluiting van het door hem zelf over de flora van Nieuw-Guinea gepubliceerde werk, niet veel nut zag in het alsnog voor publicatie gereed maken van Zippelius' aantekeningen, is begrijpelijk, en in zijn brieven aan P. Bleeker, Secretaris van de Naturkundige Vereinigung, staat het duidelijk. Wichmann's bewering dat Blume de brieven van Bleeker over dit onderwerp nooit zou hebben beantwoord, nog herhaald door Van Steenis (1989: (37)), is dan ook onjuist (brieven van Blume aan Bleeker, gedateerd 18 December 1851 en 18 Juni 1852, in archief RMNH). Misschien valt Blume te verwijten dat hij, na dit duidelijke antwoord, op verder aandringen niet meer heeft gereageerd, zoals blijkt uit de door Wichmann geciteerde verslagen. Zie ook noot 14.

Nog merkwaardiger is de venijnige critiek die Sirks (1915: 130, 131) heeft gemeend te moeten uiten op Blume. Zoals het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie in de eerste plaats was opgericht voor het in ontvangst nemen en verwerken van zoölogisch en geologisch materiaal uit de koloniën, bijeengebracht door onderzoekers die in overheidsdienst waren, was het Rijksherbarium (in 1829, te Brussel, maar in 1830, na het uitbreken van de Belgische opstand, spoorlags verhuisd naar Leiden) opgericht voor het in ontvangst nemen en verwerken van het botanische materiaal. Reizigers in overheidsdienst begrepen niet altijd, dat hun verzamelingen en aantekeningen geen privé-eigendom waren. Blume zou ernstig tekort zijn geschoten wanneer hij zich er niet voor had ingezet dat materiaal en aantekeningen van door het Rijk bezoldigde onderzoekers inderdaad naar het Rijksherbarium kwamen, in plaats van te worden verkocht of weggegeven naar het buitenland. Het is zelfs gebeurd dat aan Blume door hemzelf op Java verzameld plantenmateriaal (dat hij als referentie-collectie aldaar had achtergelaten) te koop werd aangeboden! (Van Steenis-Kruseman, 1950a). Gelukkig is er onlangs een objectievere biografie van Blume verschenen (Van Steenis, 1989). Temminck en zijn opvolger H. Schlegel hadden met hetzelfde

probleem te maken (cf. Gijzen, 1938: 95-96, 143). Het bestaat heden nog, levensgroot, ten nadele van onze wetenschappelijke instellingen en van de wetenschappelijke reputatie van Nederland in de wereld.

Dat het Rijksherbarium gebukt ging onder hetzelfde euvel als het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, namelijk dat de uiterst beperkte staf in geen verhouding stond tot het belang en de omvang der verzamelingen, is een politieke zaak, die Blume niet, of slechts in geringe mate, kan worden verweten.

Noot 11 (blz. 11).— Op 11 Juli was de *Iris* naar Ambon vertrokken, om aanvulling van de inmiddels zeer krap geworden voedselvoorraden te halen. Naast de *Iris* werd ook de brik *Siwa* met voorraden gezonden. De *Iris* keerde op 20 Augustus terug op de reede van Lobo, de *Siwa* arriveerde reeds twee dagen eerder.

Noot 12 (blz. 12).— Merkusoord was genoemd naar Mr. P. Merkus, Gouverneur van de Molukken (later, 1842-1844, Gouverneur-Generaal), die het initiatief had genomen tot de expeditie en de inbezitneming van westelijk Nieuw-Guinea.

Fort du Bus heette naar L.P.J. Burggraaf du Bus de Gisignies, Commissaris-Generaal van Nederlandsch-Indië. De positie van Commissaris-Generaal kwam overeen met die van Gouverneur-Generaal, maar hij had grotere bevoegdheden, en werd aangesteld in moeilijke tijden, wanneer krachtig optreden noodzakelijk was. Du Bus was o.a. belast met het saneren van de financiën, nadat deze onder het beleid van zijn voorganger, Gouverneur-Generaal Baron van der Capellen, uit de hand waren gelopen. De titel dateerde uit de tijd van de VOC, maar niet elke Commissaris-Generaal had precies dezelfde bevoegdheden. Wel was het elke keer de noodzaak van krachtig ingrijpen die aan een benoeming ten grondslag lag. Er was gedurende het bestuur van Du Bus geen Gouverneur-Generaal, wel een Luitenant-Gouverneur-Generaal, t.w. Luitenant-Generaal H.M. de Kock, die tevens opperbevelhebber van het leger was.

Noot 13 (blz. 13).— In Januari 1830, dus na ongeveer 16 maanden, waren er van het detachement al 3 officieren en 21 soldaten gestorven. Op een bezetting van 110 man, waren toen 83 zieken (Wichmann, 1910: 14). In het achtjarig bestaan van Fort du Bus zijn er 10 officieren, 50 Europese en even zoveel Inlandse soldaten ter aarde besteld (Van der Aa, 1879: 325). De vrouwen en kinderen verging het niet beter. Voor een uitvoerig maar sober relaas van alle ellende zij verwezen naar Haga (1884).

Noot 14 (blz. 17).— Geregeld vindt men in de literatuur vermeld dat grote delen van de manuscripten en andere nalatenschap van leden der Natuurkundige Commissie verdwenen, of verloren gegaan zouden zijn (bijvoorbeeld Stresemann, 1951: 135, 384-385). Dat er inderdaad soms vreemd werd omgesprongen met dergelijk waardevol materiaal, staat buiten kijf. Enkele voorbeelden zijn gegeven in noot 10. Niettemin bevindt zich in het archief van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie een grote massa van beschrijvingen en dagboeken. Deze zijn later van tijd tot tijd wel gebruikt (door Schlegel, Finsch; ook door mij, cf. Mees, 1957b: 80). Overigens beklagde reeds Temminck (in Veth, 1879: 85) zich erover dat de aantekeningen (in dit geval betrof het die van Kuhl) bijna onleesbaar waren, zonder orde verzameld, vol met moeilijk ontcijferbare verkortingen, zodat er nauwelijks iets van wezenlijke waarde uit viel te halen. Hetzelfde geldt voor de manuscripten van verschillende latere reizigers. Zonder gebruik van een vergrootglas is veel van het priegelschrift al helemaal niet te lezen. De aantekeningen van Müller zijn met enige moeite wel te ontcijferen; naast kledbeschrijvingen bevatten zij notities over maaginhoud, geluid, enz. Een volledige

inventarisatie van al dit archiefmateriaal blijft voorlopig nog een vrome wens.

Noot 15 (blz. 31).— Als jaar van publicatie van Temminck's *Livraison 97*, met de beschrijvingen van *Eupetes ajax* en *Eupetes caeruleus*, wordt algemeen 1835 aangenomen (Crotch, 1868; Sherborn, 1898; Mathews, 1925: 136). In het in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie aanwezige exemplaar van het „Recueil” ligt een los, gedrukt blad, getiteld: „AVIS accompagnant la 97e livraison”, gedaateerd Paris, le 30 avril 1836 en gesigneerd C.J. Temminck. Het bericht over het plan, het werk met de 102e livraison, de „index méthodique”, af te sluiten. Tevens worden plannen naar voren gebracht om nog 120 platen uit te geven, die een „seconde série de planches coloriées” zouden vormen, en als zesde deel aan het Recueil zouden kunnen worden toegevoegd. Deze plannen zijn niet uitgevoerd. De datering van het Avis maakt duidelijk, dat de 97e livraison op of omstreeks 30 April 1836 moet zijn verschenen. In gepubliceerde collaties, zijn juist de verschijningsdata van de livraisons 93-99 wat vaag.

Noot 16 (blz. 35).— Ook tegen C.B.H. Baron von Rosenberg heeft de gifpen van Wichmann (1910: 142) zich gericht: „Irgendwelche nennenswerte Ergebnisse haben, abgesehen von einigen ornithologischen Arbeiten, seine Reisen überhaupt nicht gezeitigt. Von Rosenberg war ein Müssiggänger, der sich in den papuanischen Gebieten nirgends, auch in den ohne persönliche Gefahr zu bereisenden, von der Küste weit entfernt hat. Von wissenschaftlichen Untersuchungen kann bei ihm überhaupt nicht die Rede sein, da ihm dazu die Vorbildung mangelte”.

Het is jammer, dat dit oordeel over Rosenberg in het werk van Van Steenis-Kruseman (1950b: 447-448) is doorgedrongen. Uit het citaat zou men niet afleiden, dat Rosenberg was uitgezonden als zoölogisch verzamelaar, niet voor het doen van geographisch onderzoek. In het oostelijk deel van de Indische Archipel heeft hij grote en belangrijke verzamelingen voor het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie bijeengebracht. Junge (1954: 310) noemt de collecties terecht uiterst belangrijk en omvangrijk. Zij omvatten o.a. 3001 stuks vogels, waaronder tientallen nieuwe soorten en rassen, die grotendeels door Schlegel, ten dele ook door hemzelf, zijn gepubliceerd. Dat Schlegel een hoge dunk had van Rosenberg, blijkt wel uit het feit dat hij een hele reeks vogelsoorten naar hem genoemd heeft.

Niet dat Rosenberg zelf altijd zo'n aardig, mild persoon was. Het is waarschijnlijk onvermijdelijk dat krachtige persoonlijkheden wel eens botsen, althans uitgesproken meningen hebben, en zijn opmerking over H.A. Bernstein, een andere zeer verdienstelijke reiziger van het Museum, liegt er niet om: „Auch Bernstein, der freilich Küchenmalayisch sprach und mit den Eingeborenen ebensowenig umgehen konnte wie mit Europäern...” (Rosenberg, 1873). Intussen had hij het tien jaar eerder, toen Bernstein nog leefde, in een brief aan Schlegel over: „mijn vriend Bernstein”. Bernstein komt uit zijn correspondentie en publicaties naar voren als een bekwaam persoon, die dat wel wilde weten ook. Hij was niet vrij van zelfingenomenheid, of wetenschappelijke arrogantie, hetgeen op zijn omgeving irriterend zal hebben gewerkt.

10. Literatuur

- Aa, P.J.B.C. Robiné van der, 1879. Reizen naar Nederlandsch Nieuw-Guinea ondernomen op last der Regeering van Nederlandsch-Indië in de jaren 1871, 1872, 1875-1876 door de Heeren P. van der Crab en J.E. Teysmann, J.G. Coorengel en A.J. Langeveldt van Hemert en P. Swaan, met geschieden aardrijkskundige toelichtingen: xlii + 480 blz.— 's Gravenhage.

- Beehler, B. & B.W. Finch, 1985. Checklist of the birds of New Guinea.— RAOU Monogr. 1: 1-126.
- Beehler, B.M., T.K. Pratt & A.D. Zimmerman, 1986. Birds of New Guinea: xv + 293 blz., 55 platen.— Princeton.
- Blyth, E., 1870. Notes relating chiefly to the birds of India.— Ibis (n. s.) 6: 157-176.
- Bonaparte, C.L., 1850a. Conspectus generum avium I: (vi) + 543 blz.— Lugduni Batavorum.
- Bonaparte, C.L., 1850b. On the lorine genus of parrots, *Eclectus*, with the description of a new species, *Eclectus Cornelia*.— Proc. zool. Soc. Lond. 17 (1849): 142-146.
- Bonaparte, C.L., 1850c. Notes sur plusieurs familles naturelles d'oiseaux, et description d'espèces nouvelles.— C. r. Acad. Sci. Paris 31: 561-564.
- Büttikofer, J., 1892. A review of the genus *Rhipidura*, with an enumeration of the specimens in the Leyden Museum.— Notes Leyden Mus. 15: 65-98.
- Coates, B.J., 1990. The birds of Papua New Guinea. II. Passerines: 576 blz.— Alderley, Queensland.
- Colenbrander, H.T., 1913. Gedenkschriften van Anton Reinhard Falck: xxv + 797 blz.— 's-Gravenhage.
- Crotch, G.R., 1868. Letter.— Ibis (n.s.) 4: 499-500.
- Diamond, J.M., 1972. Avifauna of the eastern highlands of New Guinea.— Publ. Nuttall Orn. Cl. No. 12 / Cambridge, Mass.: vii + 438 blz.
- Droste, F. Frhr. von, 1867. Das Reichsmuseum zu Leyden.— J. Orn. 15: 352-355.
- Finsch, O., 1868. Die Papageien, II: vii + 999 blz. + 21 blz. ongenummerde tabellen.— Leiden.
- Finsch, O., 1898. On seven new species of birds in the Leyden Museum from the islands of Wetter, Kisser, Letti and New-Guinea.— Notes Leyden Mus. 20: 129-136.
- Finsch, O., 1901. Zur Catalogisirung der Ornithologischen Abtheilung. V. Indische Gattungen und Arten aus den Familien: Oriolidae, Dicruridae, Muscicapidae, Sylviinae, Timeliidae, Zosteropidae und Nectariniidae.— Notes Leyden Mus. 22: 193-224.
- Ford, J., 1978. Intergradation between the Varied and Mangrove Honeyeaters.— Emu 78: 71-74.
- Frith, H.J., 1982. Pigeons and doves of Australia: 304 blz.— Adelaide, etc..
- Gebhardt, L., 1964. Die Ornithologen Mitteleuropas: 404 blz.— Giessen.
- Gray, G.R., 1858. A list of the birds, with descriptions of new species obtained by Mr. Alfred R. Wallace in the Aru and Ké Islands.— Proc. Zool. Soc. Lond. 26: 169-198.
- Greenway, J.C. 1962. Family Oriolidae. In: E. Mayr & J.C. Greenway (redacteurs). Check-list of birds of the world 15: 122-137.
- Gyldenstolpe, N., 1955. Birds collected by Dr. Sten Bergman during his expedition to Dutch New Guinea 1948-1949.— Arkiv f. Zool. 8: 183-397, pl. I-VI.
- Gijzen, A., 1938. 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie, 1820-1915: xii + 335 blz.— Rotterdam.
- Haga, A., 1884. Nederlandsch Nieuw Guinea 2.
- Hartert, E., 1930. List of the birds collected by Ernst Mayr.— Novit. Zool. 36: 27-128.
- ICZN, 1985. Code international de nomenclature zoologique / International code of zoological nomenclature (3. ed.): xx + 338 blz.
- Johnstone, R.E., 1981. Notes on the distribution, ecology and taxonomy of the Red-crowned Pigeon (*Ptilinopus regina*) and Torres Strait Pigeon (*Ducula bicolor*) in Western Australia.— Rec. W. Austr. Mus. 9: 7-22.
- Junge, G.C.A., 1939. The birds of South New Guinea. Part II. Passeres.— Nova Guinea (n.s.) 3: 1-94. pl. 1.
- Junge, G.C.A., 1953. Zoological results of the Dutch New Guinea expedition, 1939, No. 5. The birds.— Zool. Verh. Leiden 20: 1-77.
- Junge, G.C.A., 1954. Ornithologisch onderzoek in de Indische Archipel.— Ardea 41: 301-336.
- Keast, A., 1961. Bird speciation on the Australian Continent.— Bull. Mus. Comp. Zool. 123: 303-495.
- Kooij, J.A. van der, 1976. Uit het leven van de zeeman. Dagboekfragmenten en reisverslagen uit de 18de en 19de eeuw.: 159 blz.— De Boer Maritiem.
- Macklot, H.C., 1829. Uittreksels uit brieven van Dr. H.C. Macklot, natuuronderzoeker in Oost-Indië, aan Dr. C.J. Temminck, directeur, en J.A. Susanna, administrateur van 's Rijks Museum te Leiden.— Bijdr. Natuurk. Wetensch. 4: 298-309.
- Macklot, H.C., 1830. Verslag van het land, de bewoners en voortbrengselen van eenige plaatsen op de kust van Nieuw Guinea, welke in den loop van het jaar 1828, door de Natuurkundige commissie in Oost-Indië, aan boord van Z.M. korvet *Triton*, zijn bezocht, alsmede van de voorwerpen van Natuurlijke Historie, welke gedurende de reis, van den 20 Mei tot den 30 Augustus, op en langs die kust, door gemelde commissie zijn verzameld.— Bijdr. Natuurk. Wetensch. 5: 142-182.
- Macklot, H.C., MS. Brief aan C.J. Temminck, Directeur van 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie, gedagtekend Sourabaya, 24 Februari 1828 (archief RMNH).

- Mathews, G.M., 1925. Bibliography of the birds of Australia.— The Birds of Australia, Suppl. 4: viii + 149 blz.
- Mayr, E., 1941. List of New Guinea birds: xi + 260 blz.—New York.
- Mayr, E., 1967. Subfamily Pachycephalinae. In R.A. Paynter (redacteur). Check-list of birds of the world 12: 3-51.
- Mees, G.F., 1957a. Over het belang van Temminck's „Discours préliminaire" voor de zoologische nomenclatuur.— Zool. Med. Leiden 35: 205-227.
- Mees, G.F., 1957b. A systematic review of the Indo-Australian Zosteropidae (part I).— Zool. Verh. Leiden 35: 1-204, 1 pl.
- Mees, G.F., 1964. Notes on two small collections of birds from New Guinea.— Zool. Verh. Leiden 66: 1-37.
- Mees, G.F., 1965. The avifauna of Misool.— Nova Guinea, Zool. 31: 139-203.
- Mees, G.F., 1982. Birds from the lowlands of southern New Guinea (Merauke and Koembe).— Zool. Verh. Leiden 191: 1-188.
- Meyer, A.B., 1874. Ueber neue und ungenügend bekannte Vögel von Neu-Guinea und den Inseln der Geelvinksbai (Vierte Mittheilung).— Sitzb. k. Akad. Wiss. I. Abth. 69: 493-509.
- Modera, J., 1830. Verhaal van eene reize naar en langs de zuid-west kust van Nieuw-Guinea, gedaan in 1828, door Z.M. Corvet *Triton*, en Z.M. Coloniale Schoener de *Iris*: xvi + 160 blz.— Haarlem.
- Müller, S., 1840/1841. Bijdragen tot de kennis van Nieuw-Guinea.— Verh. Nat. Gesch. Ned. Overz. Bez., Land- en Volkenk.: 1-80.
- Müller, S., 1842/1847. Bijdragen tot de kennis van Timor en eenige andere naburige eilanden.— Verh. Nat. Gesch. Ned. Overz. Bez., Land- en Volkenk.: 129-320.
- Müller, S., 1857. Reizen en onderzoekingen in den Indischen Archipel, gedaan op last der Nederlandsche Indische Regering, tusschen de jaren 1828 en 1836, I en II: I: viii + 326 blz., 3 platen, 3 kaarten; II: viii + 350 blz., 2 platen, 1 kaart.— Amsterdam.
- Müller, S., MS. Zoologische aantekeningen uit den Indischen Archipel. Aves I en II, 1826-1837 (archief RMNH).
- Müller, S. & H. Schlegel, 1839/1845. Overzicht der in den Indischen Archipel levende soorten van het geslacht *Pitta*.— Verh. Nat. Gesch. Ned. Overz. Bez., Zoologie: Aves: 1-20, pl. 1-3, I, II.
- Müller, S. & H. Schlegel, 1844/1845. Bijdragen tot de natuurlijke geschiedenis der honigvogels (Nectariniæ) van den Indischen Archipel.— Verh. Nat. Gesch. Ned. Overz. Bez., Zoologie: Aves: 53-72, pl. 8-11.
- Ogilvie-Grant, W.R., 1915. Report on the birds collected by the British Ornithologists' Union expedition and the Wollaston expedition in Dutch New Guinea.— Ibis, Jubilee Suppl. 2: xx + 335 blz., 8 platen, 2 kaarten.
- Oort, E.D. van, 1907. Catalogue ostéologique des oiseaux.— Mus. Hist. Nat. Pays-Bas 10 (1): i-viii, 1-384.
- Oort, E.D. van, 1909a. On New Guinea birds - II.— Notes Leyden Mus. 30: 225-244.
- Oort, E.D. van, 1909b. Birds from southwestern and southern New Guinea. Nova Guinea 9: 51-107.
- Oort, E.D. van, 1910. Report on a small collection of birds from Merauke, southern New Guinea.— Notes Leyden Mus. 32: 78-82.
- Oort, P. van, MS. Brief aan J.A. Susanna, Administrateur aan 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leyden, gedagtekend Buitenzorg, 1 Februari 1830 (archief RMNH).
- Parker, S.A., 1981. Prolegomenon to further studies in the *Chrysococcyx 'malayanus'* group (Aves, Cuculidae).— Zool. Verh. 187: 1-56.
- Raalten, G. van, MS 1. Brief aan C.J. Temminck, Directeur van 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie, gedagtekend Amboina, 16 April 1828 (archief RMNH).
- Raalten, G. van, MS 2. Brief aan C.J. Temminck, Directeur van 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie, gedagtekend Timor Coupang, 24 October 1828 (archief RMNH).
- Rand, A.L. & E.T. Gilliard, 1967. Handbook of New Guinea birds. Weidenfeld & Nicholson / London: x + 612 blz.
- Rosenberg, C.B.H. Baron von, 1873. Berichtigung zu dem Artikel „das Reichsmuseum in Leyden von F. Freiherrn v. Droste".— J. f. Orn. 21: 391-393.
- Salomonsen, F., 1967. Family Meliphagidae. In R.A. Paynter (redacteur). Check-list of birds of the world 12: 338-450.

- Salvadori, T., 1876. Descrizione di cinquantotto nuove specie di uccelli ed osservazioni intorno ad altre poco note, dell Nuova Guinea e di altre Isole Papuane, raccolte dal Dr. Odoardo Beccari e dai cacciatori del Sig. A.A. Bruijn.— Ann. Mus. Civ. Genova 7(1875): 896-976.
- Salvadori, T., 1881. Ornitologia Papuasie e delle Molucche II: xvi + 707 blz.— Torino
- Salvadori, T., 1882. Ornitologia Papuasie e delle Molucche III: xv + 597 blz.— Torino.
- Salvadori, T., 1878. Reports on the collection of birds made during the voyage of H.M.S. 'Challenger'. - No. VI. On the birds of Ternate, Amboyna, Banda, the Ké Islands, and the Aru Islands.— Proc. Zool. Soc. Lond.: 78-100.
- Schalow, H., 1894. Beiträge zur Oologie der recenten Ratiten.— J. Orn. 42: 1-28.
- Schlegel, H., 1860. Eenige woorden over de zwarte kakatoes en de paradijsvogels.— Jaarb. Artis (1861): 181-194.
- Schlegel, H., 1863a. De vogels van Nederlandsch Indië. Het geslacht *Pitta*: 38 blz. + index, 6 platen.
- Schlegel, H., 1863b. *Pitta*.— Mus. Hist. Nat. Pays-Bas. 3 (mon. 14): 1-16.
- Schlegel, H., 1863c. Alcedines.— Mus. Hist. Nat. Pays-Bas 3 (mon. 17): 1-52.
- Schlegel, H., 1864a. Sternae.— Mus. Hist. Nat. Pays-Bas. 6 (mon. 24): 1-44.
- Schlegel, H., 1864b. Psittaci.— Mus. Hist. Nat. Pays-Bas 3 (mon. 26): 1-166.
- Schlegel, H., 1865a. Cursores.— Mus. Hist. Nat. Pays-Bas 4 (mon. 29): 1-80.
- Schlegel, H., 1865b. Ralli.— Mus. Hist. Nat. Pays-Bas 5 (mon. 30): 1-79.
- Schlegel, H., 1866. De vogels van Nederlandsch Indië. De valkvoegels. Accipitres: 79 blz. + index, 28 platen.
- Schlegel, H., 1867. Coraces.— Mus. Hist. Nat. Pays-Bas 1 (mon. 32): 1-149.
- Schlegel, H., 1871. Observations zoologiques. V.— Ned. Tijdschr. Dierk. 4: 33-55.
- Schlegel, H., 1873. Columbæ.— Mus. Hist. Nat. Pays-Bas 4 (mon. 35): 1-180.
- Schlegel, H., 1874. Revue de la collection des perroquets (Psittaci) faisant partie du Musée des Pays-Bas.— Mus. Hist. Nat. Pays-Bas 3 (mon. 38): 1-84.
- Schlegel, H., 1880. Les tinamous. Tinami.— Mus. Hist. Nat. Pays-Bas 8 (mon. 41): 1-86.
- Schodde, R., 1978. The identity of five type-specimens of New Guinean birds.— Emu 78: 1-6.
- Schönwetter, M., 1960. Handbuch der Oologie I, Lief. 1.
- Slater, P.L., 1858. On the zoology of New Guinea.— J. Linn. Soc. Lond. 2: 149-170.
- Sharpe, R.B., 1874. Catalogue of the birds in the British Museum I. London: xiii + 480 blz., XIV pl.
- Sharpe, R.B., 1896. Catalogue of the birds in the British Museum XXIV. London: xii + 794 blz., VII pl.
- Sherborn, C.D., 1898. On the dates of Temminck and Laugier's 'Planches coloriées'.— Ibis (7) 4: 485-488.
- Sirks, M.J., 1915. Indisch natuuronderzoek: xi + 303 blz.— Amsterdam.
- Steenis, C.G.G.J. van, 1989. Dedication (C.L. Blume).— Flora Malesiana 10: (G)-(40).
- Steenis-Kruseman, M.J. van, 1950a. Kollmann's collection of Javan plants.— Bull. Bot. Gard. Buitenz. (3) 18: 463-466.
- Steenis-Kruseman, M.J. van, 1950b. Malaysian plant collectors and collections, being a cyclopaedia of botanical exploration in Malaysia.— Flora Malesiana (1) 1: clii + 639 blz.
- Stresemann, E., 1923. Dr. Bürgers' ornithologische Ausbeute im Stromgebiet des Sepik. Ein Beitrag zur Kenntnis der Vogelwelt Neuguineas.— Arch. Naturgesch. 89A(7): 1-96.
- Stresemann, E., 1925. *Meliphaga analoga* und ihre Doppelgänger.— J. Orn. 73: 255-260.
- Stresemann, E., 1951. Die Entwicklung der Ornithologie: xv + 431 blz.— Berlin.
- Temminck, C.J. (& M. Laugier de Chartrouse), 1834. Nouveau recueil de planches coloriées d'oiseaux 2 (livr. 92).
- Temminck, C.J. (& M. Laugier de Chartrouse), 1835. Nouveau recueil de planches coloriées d'oiseaux 4 (livr. 93-96).
- Temminck, C.J. (& M. Laugier de Chartrouse), 1836a. Nouveau recueil de planches coloriées d'oiseaux 2 (livr. 97).
- Temminck, C.J. (& M. Laugier de Chartrouse), 1836b. Nouveau recueil de planches coloriées d'oiseaux 4 (livr. 100).
- Temminck, C.J., 1849. Coup-d'oeil général sur les possessions néerlandaises dans l'Inde Archipélagique 3: viii + 418 blz.— Leiden.
- Veth, H.J., 1879. Overzicht van hetgeen, in het bijzonder door Nederland, gedaan is voor de kennis der fauna van Nederlandsch Indië: viii + 204 blz.— Leiden.
- Wichmann, A., 1910. Entdeckungsgeschichte von Neu-Guinea (1828 bis 1885).— Nova Guinea 2 (1): i-xiv, 1-369.

11. Persoonsregister

Bernstein, H.A. (1828-1865)	51	Manly Jeddi	48
Bleeker, P. (1819-1878)	49	Marianne, Prinses (1810-1883)	8, 48
Blume, C.L. (1796-1862)	49, 50	Martens, G.F. von	47
Blumenbach, J.F. (1752-1840)	47	Merkus, P. (1787-1844)	50
Bonaparte, C.L.J.L. (1803-1857)	45	Meyners, G.C.	46
Brugmans, S.J. (1763-1819)	4	Modera, J.	48
du Bus de Gisignies, L.P.J. Burggraaf (1780-1849)	50	Müller, S. (1804-1864)	6, 13, 14, 15, 45
Capellen, G.A.G.P. Baron van der (1778-1848)	4, 46, 47, 50	Oort, E.D. van (1876-1933)	19, 45
Daendels, H.W. (1762-1818)	4	Oort, P. van (1804-1834)	3, 6, 46
Delden, A.J. van	6, 48	Ovink	12
Dumont d'Urville, J.S.C. (1790-1842)	43	Pierson	48
Dura, van	12	Raalten, G. van (1797-1829)	4, 6, 13, 46
Falck, A.R. (1777-1843)	4, 46	Reinwardt, C.G.C. (1773-1854)	4
Finsch, F.H.O. (1839-1917)	45	Rosenberg, C.B.H. Baron von (1817-1888)	51
Forsten, E.A. (1811-1843)	43	Salvadori, T. (1835-1923)	45
Gould, J. (1804-1881)	14	Schlegel, H. (1804-1884)	45, 50
Gr. (? -1828)	9	Schrijber, J.	6, 48
Hasselt, J.C. van (1797-1823)	4	Slater, P.L. (1829-1913)	45
Keultjes, J. (1786-1821)	4	Sharpe, R.B. (1847-1909)	45
Kilwaroe, Radjah van	48	Steenboom, J.J. (? -1828)	5, 9, 13
Kock, H.M. de (1779-1845)	50	de Stuers, F.V.H.A. Ridder (1792-1881)	25
Kolff, D.K.	7	Susanna, J.A. (1795-1859)	48
Kuhl, H. (1796-1821)	4, 50	Temminck, C.J. (1778-1858)	4, 47, 50, 51
La Tour (Latour?)	47	Temminck, J. (1748-1822)	47
Macklot, H.C. (1799-1832)	6, 12, 14, 44	Willem I, Koning (1772-1843)	4, 11
		Zip(p)elius, A. (1797-1828)	6, 13, 49

Ontvangen: 28.x.1991

Geaccepteerd: 28.vi.1994

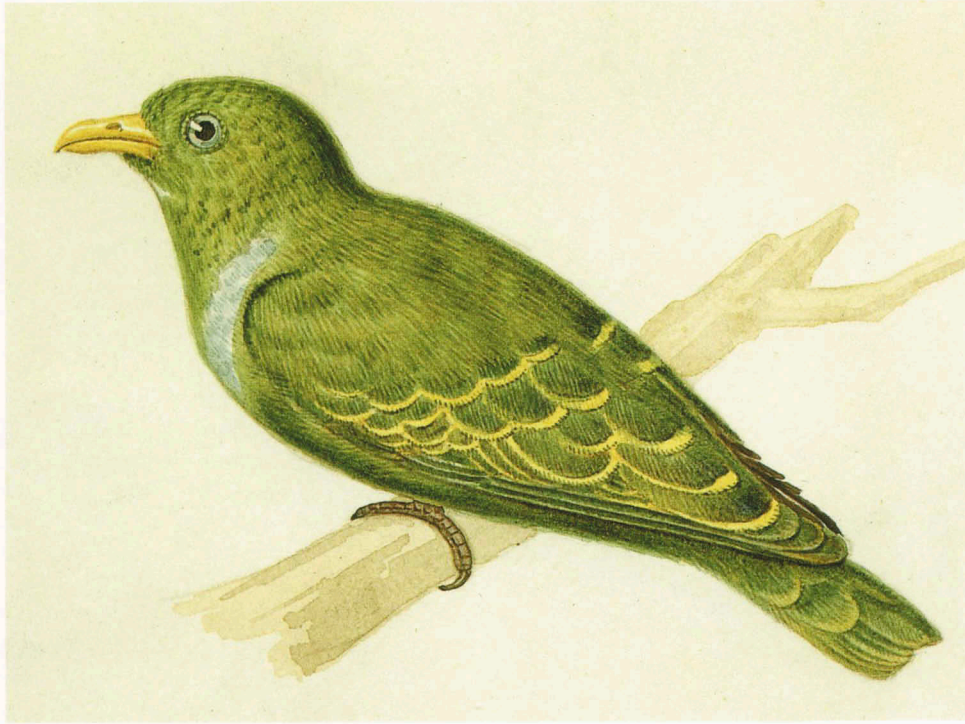
Redactie: C. van Achterberg

Pitt. goliath Kuhl. ♀. (*Sargia* Pap.)

Plaat 1. Kop van *Probosciger aterrimus* ♀.

N. Guinea. Lobo / *Columba nana* Kütz.
1829.

Plaat 2. *Ptilinopus nanus* (Temminck). N. Guinea (Lobo) 1828.

N. Guinea.
Rivier Dourga
 25 Maj 1828

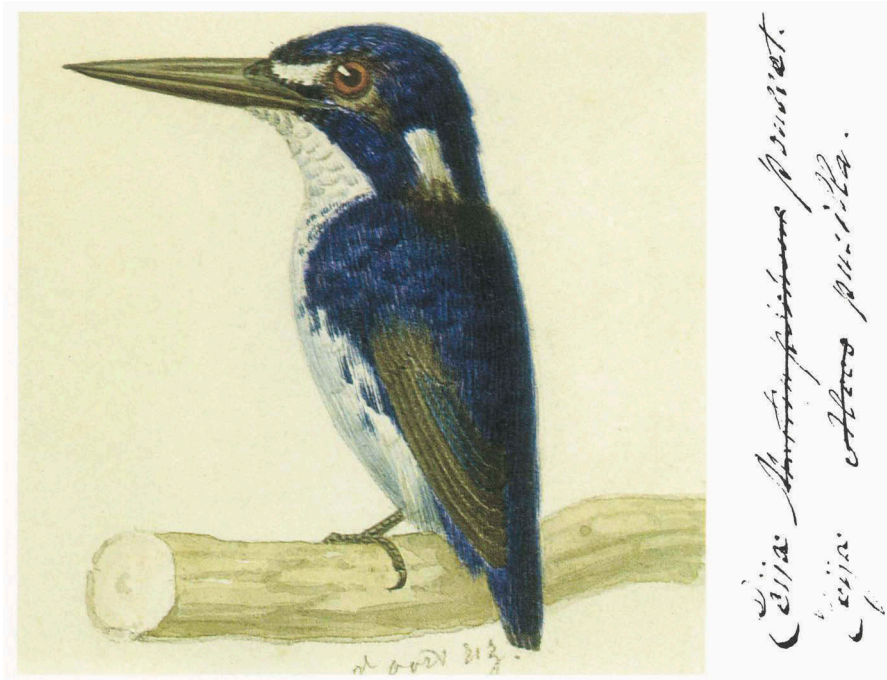
Podargus giganteus *Meis.*
 n. 100

Plaat 3. Kop van *Podargus papuensis* Q. & G.,
 gesigeneerd en gedateerd, N. Guinea, Rivier Dourga, 25 Maj 1828.

Ceyx azureus lessonii
(Cassin)

Plaat 4. *Ceyx azureus lessonii* (Cassin).

Plaat 5. *Ceyx p. pusillus* Temminck.

Plaat 6. *Ceyx lepidus solitarius* Temminck.

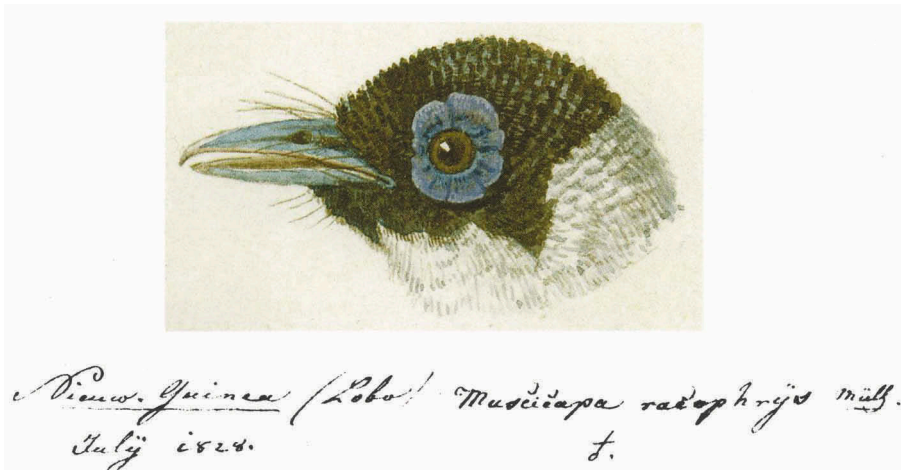

Plaat 7. *Cinclosoma a. ajax* (Temminck).

Mimus gutturalis. Mull. Nieuw Guinea (Merkus voss)

Plaat 8. *Eupetes c. caerulescens* Temminck.

Nieuw-Guinea (Lobo) *Muscipapa ruficeps* Mull.
July 1828. f.

Plaat 9. *Arses t. telescopthalmus* (Garnot).

Guinea. (Lobo) 1828. *Rhipidura rufiventris* Müll.

Plaat 10. *Rhipidura hyperythra muelleri* Meyer.

N. Guinea. Lobo 1828. *Mino dumontii* Lessp.
Prasula misonastrea Müll.
n. 97 f.

Plaat 11. Kop van *Mino d. dumontii* Lesson.

Plaat 12. *Mino dumontii* Lesson.